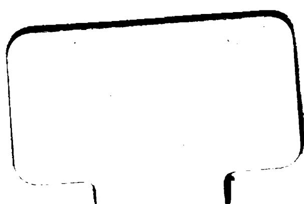

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

226. XXVIII. KÖTET. 3. FÜZET.

VÁLASZ

A PRAGMATICA SANCTIO

ÉS

A HÁZI TÖRVÉNYEK TÁRGYÁBAN.

IRTA

Dr JÁSZI VIKTOR

JOGAKADÉMIAI TANÁR.

Dr Polner Ödön, Dr Schiller Bódog és Dr Ferdinandy Géza felszólalásaival.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903

Ára 1 kor.

A Magyar Jogászegylet igazgató választmányának tagjai:

Elnök:	*Dr. Vavrik Béla* curiai tanácselnök;
alelnökök:	*Dr. Beck Hugo* curiai biró;
	Dr. Vécsey Tamás egyetemi tanár;
	Dr. Környey Ede ügyvéd;
	Dr. Fayer László egyetemi tanár;
titkárok:	*Dr. Szladits Károly* kir. törvényszéki biró;
	Dr. Vámbéry Rusztem egyetemi magántanár;
	Dr. Illés József egyetemi magántanár;
	Dr. Lévy Béla ügyvéd;
ügyész:	*Dr. Kenedi Géza* ügyvéd;
pénztárnok:	*Dr. Vámossy Károly* ügyvéd;
könyvtárnok:	*Dr. Meszlény Arthur* kir. albiró.

Budapesti választmányi tagok:

Dr. Balogh Jenő egyetemi tanár;
Dr. Barna Ignácz kir. táblai biró;
Dr. Baumgarten Izidor koronaügyész-helyettes;
Dr. Baumgarten Nándor ügyvéd;
Dr. Chorin Ferencz ügyvéd;
Dr. Concha Győző egyetemi tanár;
Czorda Bódog nyug. curiai másodelnök;
Dr. Dárday Sándor az állami számvevőszék alelnöke;
Décsey Zsigmond curiai tanácselnök;
Dr. Doleschall Alfréd törvényszéki biró, egyetemi magántanár;
Dr. Fodor Ármin kir. táblai biró;
Dr. Friedmann Bernát ügyvéd;
Dr. Geguss Gusztáv kir. főügyészi helyettes;
Dr. Gruber Lajos kir. alügyész;
Halmágyi Sándor nyug. kir. táblai biró;
Hammersberg Jenő nyug. koronaügyész;
Dr. Heil Fausztin közigazgatási biró;
Hérics-Tóth János kir. táblai tanácselnök;
Hodossy Imre ügyvéd, országgy. képviselő;
Dr. Horváth Ferencz a budapesti kir. törvényszék elnöke;
Horváth Jenő kir. táblai tanácselnök;
Dr. Edvi Illés Károly ügyvéd, nyugalm. kir. ügyész;
Dr. Imling Konrád kir. táblai tanácselnök;
Dr. Katona Mór egyetemi tanár;
Dr. Kelemen Mór curiai biró;
Dr. Kováts Gyula egyetemi tanár;
Lányi Bertalan ministeri tanácsos;
Dr. Magyary Géza egyetemi rk. tanár;
Dr. Márkus Dezső kir. táblai biró;
Dr. Nagy Dezső ügyvéd;
Dr. Nagy Ferencz egyetemi tanár;
Nagy Ödön keresk. és váltó-törvényszéki elnök;
Dr. Neumann Ármin ügyvéd, egyet. rk. tanár, országgy. képviselő;
Oberschall Adolf a budapesti kir. tábla elnöke;
Dr. Pap József a budapesti ügyvédi kamara titkára, egyetemi rk. tanár;
Dr. Plósz Sándor igazságügyminiszter;
Dr. Polner Ödön miniszteri titkár, egyetemi magántanár;
Dr. Reichard Zsigmond törvényszéki biró;
Dr. Schwarz Gusztáv egyetemi tanár;
Seyfried József a pestvidéki törvényszék elnöke;
Dr. Székely Ferencz koronaügyész;
Dr. Szivák Imre a budapesti ügyvédi kamara elnöke;
Dr. Tarnai János curiai biró;
Vargha Ferencz kir. főügyészi helyettes;
Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter;
Zsitvay Leo a budapesti büntető-törvényszék elnöke;
Dr. Zsögöd Grosschmid Béni egyet. tanár.

Vidéki választmányi tagok:

Dr. Angyal Pál pécsi jogtanár;
Dr. Fabiny Ferencz a szegedi kir. tábla elnöke;
Dr. Finkey Ferencz sárospataki jogtanár;
Dr. Jancsó György kolozsvári egyet. tanár;
Dr. Jászi Viktor debreczeni jogtanár;
Kendeffy Domokos a beszterczei törvényszék elnöke;
Dr. Kolosváry Bálint kassai jogtanár;
Dr. Lukács György békésmegyei főispán;
Dr. Nagy Ernő kolozsvári egyet. tanár;
Dr. Nyulászi János kassai ügyvéd;
Dr. Révész Ernő szabadkai ügyvéd;
Dr. Stipl Károly a kecskeméti törvényszék elnöke;
Dr. Várady Zsigmond nagyváradi ügyvéd.

Az igazgató választmány által választott jegyzők:

Dr. Král Miklós törvényszéki aljegyző;
Dr. Székely Aladár törvényszéki aljegyző;
Dr. Lengyel Aurél törvényszéki joggyakornok.

Az egyesület t. tagjai szíveskedjenek czímük és lakásuk megváltoztatását a Magyar Jogászegylet titkári hivatalával (V., Szemere-u. 10. sz.) közölni.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

226. XXVIII. KÖTET. 3. FÜZET.

VÁLASZ

A PRAGMATICA SANCTIO
ÉS
A HÁZI TÖRVÉNYEK TÁRGYÁBAN.

IRTA

Dr JÁSZI VIKTOR
JOGAKADÉMIAI TANÁR.

Dr POLNER ÖDÖN, Dr SCHILLER BÓDOG ÉS Dr FERDINANDY GÉZA
FELSZÓLALÁSAIVAL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

A «Pragmatica Sanctio és a házi törvények» czímű jogászegyleti előadásom meglehetősen élénk vitát provokált. Móricz Károly barátom előadásán kivül, külön két ülésen foglalkoztak vele Polner, Ferdinandy és Schiller t. tagtársaink, ez utóbbi a «Jogtudományi Közlönyben» megjelent czikksorozatában is. Mindezekre itt egyszerre fogom előadni ellenészrevételeimet.

Értekezésem a Ferencz Ferdinánd főherczeg házassága alkalmával kiadott nyilatkozat körül lefolyt képviselőházi vitában érvényre jutott és megindokolt állásponttal foglalkozott, a mely azt tartotta, hogy: 1. Az ugynevezett házi törvények egyáltalában semmiképen sem játszanak bele a magyar trónöröklés szabályozásába; ezzel kapcsolatban 2. a trónöröklés összes kérdései az 1723 : 1. és 2. t.-czikkekben szabályoztatnak; 3. magukban e törvényekben az egyenrangu házasság kelléke is bennfoglaltatik. Mindezekre nézve ellenkező, s az addig az elméletben elfogadottakkal végső sorban egyező eredményekre jutottam.

I.

E kérdések tárgyalásánál, és pedig leginkább az u. n. öt leány kérdés kapcsán, az 1723 : 1 és 2. t.-cz. rendelkezéseinek értelmezését vettem vizsgálat alá, s az eddigiektől némileg eltérő eredményekre jutottam. Különösen abban, hogy a legitimos successores kitételt nem «törvényes leszármazók» értelmében fordítom, hanem törvényes utódoknak és pedig a vele kapcsolatba hozott Archiduces Austriæ kitétel szerint az osztrák főherczegi állásban vagy rangban törvényes utódoknak. Bár ez a magyarázat az eddigitől, hol kelléknek az Austriæ Archidux volt odaállítva, oly lényegesen nem is tér el, mégis leginkább fölkeltette az ellenkezést, ez ellenérvekre kivánok most első sorban reflectálni.

Az én felfogásom az volt, hogy a successor szó nem jelent leszármazót, gyermeket, s különösen a legitimus successor semmi esetre sem törvényes leszármazót, hanem jogutódot, sokszor szükebb értelemben örököst s így itt is annak fordítandó annál is inkább, mert a szöveg egyéb értelmével így hozható helyes összhangba. Ezzel szemben Polner és Schiller különösen azt hozzák föl, hogy a successor gyermeket is jelent, leszármazót, és így ép oly jogosult, a szó jelentését véve alapul, itt azt, mint idáig tették, leszármazó értelemben venni. Polner ez értelemben való használat bizonyítására utal magára az 1723-iki örökösödési törvényekre, s az általam közölt Genuina Informatióra, hol e szó ez értelemben használtatik; a pactum successorium egy helyére s arra, hogy Frank szerint elvétve adományleveleink záradékában is ily kitétel használtatik: suis hæredibus, hæredumque successoribus. Schiller hasonlókép magára az 1723-iki törvényre s egy-két adománylevélre hivatkozik, hol a sucessor szót hasonló értelemben használva találja.

Én úgy képzelem, hogy mikor egy idegen nyelvben s távoli korban való szóhasználat értelmét kell megállapitani, legbiztosabb eljárás azon szónak más alkalmakkor mily értelemben való előfordulását kutatni, megjegyezvén, hogy itt a helyes eredmény megállapítására nem elég az egyik vagy másik használat egyszer vagy kétszer előfordultát kimutatni; itt a használat gyakorisága, a szónak bizonyos értelemben éles, határozott terminus technikussá válása és közhasználatusága is döntő lesz jelentése mérlegelésénél.

Én már most első sorban az egész Hármaskönyvet vizsgáltam át ebből a szempontból, különösen figyelmet fordítva, úgy itt, mint később is, a legitimus successor együttes kifejezésre, mint a mely összetétel értelme a vizsgálat tulajdonképeni tárgya. Egyuttal figyelembe vettem azt is, hogy a törvényes leszármazás mily módon fejeztetik ki.

Mindjárt az egymás után következő korlátlan számú nemzedékek törvényes leszármazása fejeztetik ki az I: 6.-ban: qui quidem nobiles utroque modo creati, et eorundem *cuncti haeredes, per lineam virilis sexus legitime descendentes* . . . veri tamen semper nobiles censentur.

I : 7. világos ellentétben a törvényes gyermekkel, a præficiálandó leánynyal mondatik: sine tamen præjudicio *legitimorum successorum,* a kik itt épen más, nem leszármazó örökösöket jelenthetnek csak.

I : 8. quempiam in filium sibi adoptaverit, *et successorem hæredemque bonorum* suorum adoptaverit ... itt is a filiussá tétel következménye a jogi hatás, hogy a javakban successor lesz.

I : 10. Quod Princeps noster cunctorum Dominorum Baronum ac nobilium Regni verus *et legitimus successor sit* (Rubrum).

Majd világos ellentétkép: Princeps ... possessionatorumque hominum, in casu, quo quis eorum, sine hæredibus *et posteris* decesserit, *verus et legitimus successor sit.*

2. §. Unde inolevit ista consuetudo... quod unica et singularis persona existens, veroque *et legitimo successore* carens ac destituta ... birtokjogairól királyi beleegyezés nélkül nem rendelkezhet örökérvényüleg. Világos, hogy itt a persona singularis és unica, a ki vero et legitimo successore carens, nemcsak az, a kinek leszármazói sincsenek, hanem az, a kinek egyéb, öröklésre hivatott rokonai nincsenek; s mindezek legitimi, veri successores-eknek neveztetnek.

3. §.... quoque Dominorum Prælatorum... princeps... verus pariter *et legitimus successor est.*

I : 15 ... Bona vero ipsorum ... in filios, vel illis non existentibus, in fratres eorum ... aut *(alios* l. Kolozsvári-Óvári 52 l.) legitimos eorum successores derivantur. Épúgy a 2. §-ban ... fratres ... vel alois *successores legitimos.*

I : 16. a hűtlenségi és a főbenjáró ítéletek közt való különbséget tárgyalván ... universa bona ... in filios (si habuerit) vel fratres suos propinquiores aut alios legitimos successores ... devolvuntur; majd a 4. §-ban filii vel fratres, aut *alii legitimi successores* ... redimendi habent facultatem.

I : 17-ben egész értekezés a leszármazók megjelölésében való terminologiáról. Sehol sincs a successor szó megemlítve; hanem szól posteritas, proles, liberi, hæres kifejezésekről; azután a 3. §-ban: Et *posteritates* quoque dico nuncupari, non quantum ad jurium paternorum communiter et semper devo-

lutionem, sed quantum ad sanguinis propagationem, et in casibus, quibus legitime sortiuntur, bonorum paternorum, vel maternorum successionem.

És ugyane czímben, hol a leszármazók megjelöléséről oly hosszan értekezik, a mikor örökösről van szó, successor szót használ ... aliquae puellæ vel foeminae ... in *veros successores* ... præficiantur (4. §).

Majd a 7. § : ... in casu quo regia Majestas puellam ... in *verum haeredem et succesorem masculinum* ... præfecerit.

I: 26. Ujra a fratres után: aut alios legitimos successores.

Éles világításban tünteti fel a leszármazó és successor közti különbséget az I: 27. Ott arról van szó, hogy ha valaki birtokjog örökségét perli, s per közben magtalanul elhal, ily esetben az ily jószág a királytól magszakadás czímén föl nem kérhető; s ezt így indokolja: «Quoniam propagatio sanguinis, cujus respectu *descendens* ille bona ipsa acquirebat et prosequabatur, extincta est: Princeps autem licet *successor* eius sit respective ad bona quae virens possidebat ... non tamen censetur esse *propagativus haeres* ... (1. §.)

Majd a 4. §-ban: Et hoc idem est de fratribus quoque adoptivis ... tenendum. Qui *successores legitimi, non tamen haeredes veri fratris defuncti reputantur.*

I: 66. ... Nam veris, legitimis hæredibus ac successoribus superexstantibus ... fraternalis adoptio locum non habet. Itt a successor egyéb jogutódot, örököst jelent a hæres-eken kivül.

Nevezetes az I: 67. 2. §. ... nam licet frater præmortuus, *haeredibus ex suis lumbis descendentibus* caruerit, hærede tamen destitutus (az eredetiben «substituto» l. Kolozsvári-Óvári 108. l.), qui *successor legitimus* appellatur, nondum defecit. Kétszeresen jelentős. Nemcsak, mert nyilvánvalólag mutatja, hogy a successor legitimus mást jelent, mint törvényes leszármazó, sőt általában vérrokon; hanem, mert egyenesen szembeállítja és a fraternalis adoptio eredményekép előállott hæres substitutus neveztetik legitimus successornak, a ki nem ex lumbis descendens.

I: 69 arról szól, hogy mily hatálya van a «nil juris» clausulának. 1. §. Verum tamen, si Fassio absque clausula prænotata celebrabitur... tunc eo ex humanis sublato, et hæredibus, aliisque legitimis successoribus destituto, cui collatio, aut quævis inscriptio bonorum ipsorum facta fuerat, rursus et iterum in illum, qui fassionem fecerat, vel bona ipsa contulerat, ejusdemque hæredes *et posteritates universos*... ipsa bona devolvuntur. Megint érdekes a szembeállítás: a hol csak leszármazókat s a leszármazók elkövetkező sorát akarja említeni, ott posteritates universos szavakkal él, nem pedig legitimi successores-szel. Sőt még figyelemreméltóbb, hogy az első kitételnél, hæredesen kivül ismeri az aliisque legitimis successoribus-t, épen azokat, a kik nem leszármazók és nem is a hæreseknek késő leszármazói, hanem ellenkezőleg: az *örökhagyó halálakor meglevők, életben levők, a kik nem leszármazók;* tehát épen ellenkezője mindannak, a mit az 1723 : 2. t.-cz.-ben ugyanaz a két szó jelentene a közfelfogás szerint.

I: 91. Verum quia puellæ plerumque animi levitate seducuntur, ideo in capillis existentes... nunquam fassiones temporales sibi ipsis, aut *successoribus, vel* fratribus earum præjudicantes facere possunt. Itt is csak örököst jelent a successor.

I : 106 szól soboles procreatæ-ről.

I : 108 legitimæ proles és illegitimæ prolesről; filiorum legitimorum de jure succedentium-ról.

I : 115. a tutela dativáról szólván azt mondja, hogy... deficientibus cunctis fratribus (az örökhagyónak)... mox hujusmodi jus successionis in Principem redundabit, qui tamquam *legitimus et verus ipsorum orphanorum, et pupillorum successor ac patronus* de tutela ipsorum subvenire consuevit.

II: 7. Nisi forte in eo caveatur, quod virtus privilegii etiam ad hæredes, et successores ipsius privilegiati derivetur. Nam hoc modo etiam hæredibus ac successoribus ejus suffragari dignoscitur. Itt is ugy hiszem a tágabb jogutód vagy örökös kifejezésekép használtatik.

Erre látszik utalni a régibb privilegiumok záradéka, a milyent a II : 14-ben mint stylust közöl, ... pro eodem T. suisque hæredibus et successoribus... renovavimus. Ez ál-

landó formula, akár volt gyermek, akár nem. Igy lehet a hæres: törvényes leszármazók, successores a jogutódok vagy örökösök. Hogy a successor szóban a tényleges jogutódlás értelme benne van és első sorban, az kitűnik abból, hogy a 30. §-ban közölt stylusban, a hol megerősítés végett be nem mutatott adományleveleken alapuló birtokjog megerőtlenítéséről van szó, már ez használtatik: . . . memoratis T et T ac ipsorum hæredibus et posteritatibus universis. Itt nem használja a successort, mert hiszen csak a leszármazókat, a kik épen nem succedálnak, akarja jelezni.

A 32. §-ban érdekes az ellentét: adományoz memoratis T et T et per ipsos eorum hæredibus et posteritatibus universis; majd alább elvállalja a maga, et nostrorum successorum, Regum videlicet Hungariæ nominibus, hogy megvédelmezi azon birtokokban praelibatos T. et T. ipsorumque haeredes et quoslibet successores, vagyis nemcsak leszármazókat.

III: 30. Item rusticus, una et singularis persona existens, *nullumque post se hæredem et successorem legitimum relinquens:* super rebus suis mobilibus libere testari potest. Világos, hogy itt sem törvényes gyermeket jelent a successor legitimus, hanem törvényes örököst. Majd ugyane czímben több helyt hæres legitimus egyedül. Legitimus jelző valószinüleg azért, mert nem nemesi jogban való öröklésről van szó, s a hæres csak arra szakkifejezés.

A mit itt a Hármaskönyvből idézek, azok nem czéljaimra kikeresett szemelvények, hanem a mennyire tőlem telt és figyelmemet ki nem kerülte, az összes idevonatkozó helyek, a melyek a Tripartitumban találhatók.

Világosan kitünik ezekből, hogy a successor szó soha itt «leszármazó» jelentésben nem használtatik, hanem igenis jogutód, örökös, értelemben; és hogy a legitimus successor még inkább technikus értelemben a törvényes örökös jelentésben; továbbá, hogy az ex lumbis descendens (I: 67. 2. §.) már itt is mint a vérszerinti leszármazás kifejezése alkalmaztatik.

Hasonlókép a törvénytárban a 17 és 18. századbeli törvényekben a successor szó s különösen a legitimus successor mint jogutód, örökös, törvényes örökös használtatik.

Az 1618: 61 t. cz. czime: Qualiter procedendum contra

Dotalistas, in præjudicium successorum Maritorum earundem tam bona detinentes vel vero abalienantes aut desolantes; quam etiam literas et literalia in strumenta, legitimis Bonorum successoribus et hæredibus non assignantes.

Quia vero Dotalistæ ... non exigua damna et incommoda successoribus maritorum suorum ... inferre dignoscuntur: 1. §. ... ut Dotalistæ universa privilegia ... ad requisitionem successorum legitimorum ... extradere teneantur.

2. §. Quæ vero bona ... abalienasse comperientur ... in legitimos hæredes et successores ... devolvuntur. Hasonlóképen az 1622 : 67 t.-cz. is rendeli, hogy ... hujusmodi dotalistæ ad *instantiam legitimorum successorum* megidéztetvén, a vármegyék biróságai előtt megjelenjenek.

Az 1647 : 105. t.-cz. szerint: Quoniam nonnullæ Dotalistæ ... Bona ... Dotalistica alienis vel remotioribus a successione, in *praejudicium legitimorum ac immediatorum successorum, vel haeredum* resignasse ... És az 1655 : 25. t.-cz. Indemnitati prætactorum Legitimorum Successorum ... Status volunt ... ne Dotalistæ, quovis sub prætextu et titulo in sepulturas maritorum filiorumque et filiarum suarum, majores expensas ... facere, ob idque bona, per easdem jure viduitatis possessa, abalienare præsumant.

Itt mindenütt kizárja a szöveg, hogy a legitimi successores törvényes gyermekek értelemben használtatott volna; mindenütt kétségtelenül törvényes örököst jelent, az 1647 : 105 pedig világosan szembe helyezi egymással a remotiores és immediati successores-t.

Az 1647 : 20. t-cz. midőn az erdélyi fejedelemnek átengedett magyar vármegyék helyzetét szabályozza, főispánjaiktól esküt kiván, quod ... Majestatem Regiam, ejusque *successores, legitimos Reges* ellen semmi ellenségeskedést nem követnek el. Ugyanígy még kétszer e §-ban, ugyanígy a 9, 10, 11. §§-ban. Míg a 12. §-ban, a hol az erdélyi fejedelem fiairól és leszármazóiról van szó, nem használ successorest, hanem: ... Comitatus Szathmár et Szabolch, valeant possidere filii ejusdem Domini principis, vita ipsorum durante ... Post eorum vero obitum, quamdiu *ex posteris illorum* Transylvaniæ Principes forent.

Hogy a hæredes et successores féle kifejezés nem jelenti

az első s az azután születendő leszármazókat, világos bizonyítéka az 1715 : 103. (4. §.) Ac ut causa quoque inter Egregium Stephanum Martonfalvay, Hæredesque et successores ejusdem, ab una; et Reverendissimum Michaelem Mérey, qua abbatem Szegszardiensem, aut abbatiales ejusdem successores Partibus ab altera regens stb.

Nem képzelhető, hogy ugyanegy helyen egymással szembeállítva a successor egyszer leszármazót, másszor jogutódot jelentsen; kétségtelen, hogy ott a Martonfalvay egyéb örökösei vagy jogutódai értetnek a successores alatt.

Az 1715 : 73. t.-cz. a főrendiházban ülést és szavazatot ad a præmontreiek prépostjának Walner Vinczének, ejusdemque *legitimis* in officio Generalis Vicarii et simul dictæ Præposituræ *successoribus*. A legitim successio értelmére utal az 1715. törvények præfatioja (3. §.), a hol «jure hæreditario ac legitimo successisset» kifejezés van, s Károlyt József után Hæres et immediatus successornak nevezi, Károlyt, a ki nem volt József leszármazója.

Hogy a hæres után a successor a tényleges utódiságot jelenti; legvilágosabban Mária Terézia I. Decretumából tünik ki, melynek bevezetésében (1. §.) azt mondja «tamquam Primogenita Ejusdem Filia et immediata ex asse Hæres, et consequenter in hoc quoque Hæreditario Regno Hungariæ ac Partibus ei successor dictamine Art. 1. et 2. : 1723».

Egyéb okmányokban jelentkező azon korbeli stylus is, a mennyire tájékozódnom lehetett, ugyanezt bizonyítja, bár megengedem, hogy *néhol* a successor szó, mint később bővebben szólok róla, pongyola használatban, a leszármazó értelmében is használtatik. De itt előzetesen is arra kivánok nyomatékosan rámutatni, hogy e használat szórványossága s minél kevésbé hivatalos használata szintén figyelembe veendő e szó jelentésének mérlegelésénél.

Itt természetesen csak úgynevezett stichpróbákról lehet szó. Átnéztem egy-két oklevélgyűjtemény-kiadványt, különösen a gróf Károlyiak oklevéltárát, azután Szatmár vármegye levéltárában az ott nagy tömegben, községenként csoportosítva felhalmazott úgynevezett nemesi iratokból találomra 5—6 községből vagy 100 darab 17 és 18 századbeli armalist és dona-

tiós levelet (legtöbbje csak hiteles másolatban); azután az országos levéltárban betekintettem az 1708. és 1719. évi liber regiusokba, behatóan átnéztem az 1721. és 1722. évieket; végre a régi magánjogi irókból is tanulságot merítendő, átnéztem Kövinek, Kelemennek és Franknak vonatkozó tanításait.

Az adománylevelekben és armalisokban e korban a stylus állandóan: hæredesque et posteritates, úgy, hogy felesleges idő- és helyfecsérlés volna az általam kijegyzett eseteket itt közölni vagy rájuk utalni. Itt csak hangsúlyozom ennek állandó és rendszeres előfordultát, hogy ennek figyelembevételével szállítsuk le kellő értékére az itt-ott előforduló successor használat jelentőségét.

De egy-két dolgot nem lesz érdektelen fölemlíteni. Bethlen Gábor nejének Déva várát inscribálja (1614) s azt mondja: . . . ab eadem Susanna Károly consorte nostre, ipsiusqe *haeredibus et posteritatibus* utriusque sexus universis adimere aufferique valeant atque possint; ad quod etiam futuros omnes legitimos Transsilvaniæ principes *successores nostros* obligatos esse voluerimus[1] Itt a saját leszármazóival szemben (posteritates, mert hisz a nejéé az övé is) a fejedelmi utódait successoresnek nevezi.

Érdekes azon korbeli magyar szóhasználat is. A leszármazó az örökölni hivatott fiú hæres, hæresek, majd maradékok (descendentes) fiú ágon levő maradékok. Így Csáky István végrendeletében (1622).[2] Igy II. Rákóczi Ferencz adománylevelében Sámboky Nagy Istvánnak (1706): «házastársának, utriusque sexus maradékinak, successorinak és legatariusinak...»[3] Hasonlókép Zrinyi Ilona elismervényében (1681 márcz. 20.).[4]

A successor szó úgyis mint örökös, úgyis mint jogutód használtatik. Így a következőben: «Én, divékújfalvi Ujfalusy András, magamra vevén leányom, U. Zsuzsanna és azonkívül mindennemű atyámfiainak, successorimnak és legatariusimnak, az kiket ez a dolog illet vagy illethetne, terheket».[5]

[1] Gróf Károlyi család oklevéltára, IV. k. 95. l.
[2] Id. m. 432., 437. l.
[3] Rákóczi kiállítás (IV. terem 201. sz. Hasonló a 176. sz. is.).
[4] U. o. III. t. 160. sz.
[5] Id. m. 477. l.

A szepesi kamara eladja Károlyi Lászlónak Keczer Menyhért némely javait... idem... L. Károly vel in casu obitus suæ magnificæ dominationis... hæredes et successores... utriusque sexus universi præcensita bona... eousque remittere non teneantur, donec...[1] Itt is a successor örökös vagy jogutód értelemben van, mert a kamarának arról is kellett provideálni, ha e jószágot Károlyi valakinek hagyná, vagy tovább adná.

A hæredes et successores kifejezés értelmét megvilágítja Pálfy Tamás egri püspök okmánya, melyben Károlyi László bizonyos szőllejét dézsma-fizetés terhe alól fölmenti (1662). Azt mondja többek közt:... prætitulatus D. Lad. Károly ipsiusque universi hæredes et successores instituere vel impetrare et sic a successoribus nostris decimam... abalienare velleut...[2] Nem valószinű, hogy ugyanazon mondatban egy helyütt leszármazó, másutt jogutód értelemben használtassék e szó, annál kevésbbé, mert Károlyi László egyébb jogutódjaira is gondolni kellett.

Világot vet e kérdésre Rákóczi Juliának 1698-ból való okirata, melylyel az ecsedi uradalmat gr. Bánfy Györgynek elzálogosítja. «... Ne legyen szabad nekem és enyéimnek, kiket feljebb említettem, az említett ecsedi jószágokat megnevezett gubernator uramtól és megnyilt hæressitől, posteritássitól, legatáriussitól, cessionariussitól... kiváltani». Majd 6... Továbbra magamra és két ágon levő gyermekimre, posteritassimra és törvényes successorimra vészem a szokott és törvényes evictiót.[3]

Hasonlókép megvilágítja a successor szó ily használatának értelmét Károlyi Ádám alapító-levele 1649-ből, melylyel Károlyban jezsuitákat telepít, s a melyben megállapítja, hogy ha azok elhagynák Károlyt, eo in casu fundus ille... ad nos, nostrosque *posteros, ex familia dumtaxat Károlyiana successores* . . . gratis redeat. Ha pedig a társaság visszatérne Károlyba: tam nos, quam successores, hæredes ac legatarii nostri... teneantur... Majd, ha időközben meghalna az alapító... meminisse successores, hæredes nec non legatarios nostros cupimus... Végül, hogy az atyák biztosságáról gondoskodjék,

[1] 507. l.
[2] Id. m. 427. l.
[3] Ugyanott 487—8. l.

ultro in nos, *successoresque nostros universos* assuimus ac pollicemur, quod sæpedictos patres societatis Jesu, eorundemque successores in quieto dominio ... tuebimur, evictionem in nos, successoresque nostros ... assumendo.

Szintén a jogutódlás, a tényleg öröklés momentumát látszik szerintem magában foglalni a következő, eltérő formulázás, melylyel Rákóczi Ferencz az ecsedi uradalom felét zálogba adja (1700) Georgio Bánffy ... ipsiusque hæredibus successoribus et posteritatibus utriusque sexus universis sicut et legatariis ac cessionariis eorundem (Id. m. 595. l.).

Az általam végig nézett liber regiusokban is a stylus mindig állandó, hæredibus eorundemque posteritatibus universis etc. A mi megjegyezni valót találtam, itt közlöm.

Figyelemreméltó, hogy midőn nem közönséges adományományozásról van szó, hanem nagyobb czím, bárói, grófi czím adományozásáról, a leszármazók pontosabban minősíttetnek, mint a szokásos adománylevél vagy armalis stylusában, a hol a gyakorlat s jog, mely erre kifejlődött, semmi kétséget nem enged. Így Brivius Jakabnak grófi czím adományoztatik (1708. L. R. 12. l.): «Jacobum Briuium prænominatosque Filios suos ... hæredesque et Posteros Vestros utr. sex. universos ex Thoro legitimo descendentes iam natos et imposterum Deo beneficio nascituros». Épúgy: Collatio indigenatus pro Georgio Chr. Zermegg ... eorumque hæredes et posteritates utr. sex. univ. legitime descendentes (U. o. 137. l.), épúgy Joan. Jos. Schmikkel számára (141. l.). Tolvay Gábor bárósításánál: Vestrosque hæredes et Posteritates utr. sex. univ. legitime descendentes (152.l.). Merci gróf honfiusításánál: Eiusdemque hæredes et Posteritates utr. sex. univ. ex lumbis suis legitime descendentes (1722. L. R. 561. l.). Épúgy Störk grófnál (577. l.), Ábelnél (617. l.), Haruckernnél (591. l.), Althannál (622. l.), Damiani Antal kiváltságlevelének megerősítésében (630. l.): veluti solis superstitibus hæredibus masculis antelatæ familiæ N.... per Lineam rectam Paternam descendentibus, ipsorumque legitimis hæredibus Posteritatibus et successoribus utr. sex. universis. Itt is, úgy vélem, a jogutódlás kifejezésére használtatik a successor a leszármazó Posteritas-sal szemben. Ebben megerősít a Volkra grófnak szóló adománylevél (1709. L. R. 100. l.), a melyben

Salgó várát és uradalmát adományozzák neki... *haeredibusque et Posteritatibus prout et successoribus, Legatariis ac Cessionariis* ipsius utriusque sexus universis».

Ép ily értelem tünik ki az Orczell Mihály számára kiadott királyi megerősítő levélből (1721. L. R. 544. s. k. l.). Az itt közölt örökvallás tétetik pro hæredibus et posteritatibus universis és semmi jogot fenn nem tart pro se, et successivis suis Posteritatibus ac successoribus; a hol tehát már csak a successivis-nél fogva is a posteritas az összes leszármazandókat jelzi s igy a successor az egyéb jogutódokat.

Végre, mint a rendes stylustól eltérő, de szintén álláspontunkat erősítő álljon itt Savoyai Eugen számára adott donationalis levél Ágasegyháza, Adacs etc. pusztákra vonatkozólag. Adományoztatik... memorato Principi... respectuque moderni Ejusdem cælibis status, uni ex suis Agnatis vel Cognatis, quem in ultima aut alia dispositione nominaverit... vel in casu mutationis sui cælibatus, ineundique matrimonii, propriis Ipsius Hæredibus et Posteritatibus in Linea Descendenti utriusque sexus universis jure perennali et hæreditario...

Figyelemre méltó Nagykereki várának s uradalmának Hack titkár számára való adományozása (1708. 70—71. l.).... Henrico de Hack ipsiusque descendentibus utriusque sexus universis történik az adományozás és pedig «.... simul cum jure proprietatis nec non libera vendendi etc. facultate...». Így érthető aztán, hogy midőn ezen javaktól netán elüttetésök esetére teljes kárpótlás igértetik, ez történik «per ipsummet... Henricum de Hack vel eiusdem *successores legitimos*», vagyis itt minden törvényes utód számára s nem csak a descendenseknek, mert hiszen ezek azt el is adhatják.

Nagyon tanulságosak továbbá úgy a városoknak, mint a czéheknek adott privilegiumok; mert itt mindenütt úgy a leszármazókra, mint egyéb jogutódokra van vonatkoztatás. Így Nezsider (Neusidl) község vásártartási privilegiumában megújíttatik és megerősíttetik... pro eisdem civibus et incolis Neusidliensibus, *ipsorumque posteris et successoribus* universis...» épúgy az itt megerősített első privilegiumban 1659-ből (1708. L. R. 82. s. k. l.). Épúgy 1721-ből való czéhszabályok megerősítésében... ac pro præspecificatis Magistris cothurnariis Mag-

novaradiensibus, Ipsorumque Posteris et successoribus universis... perpetuo valituros gratiose confirmare dignaremus (1721. L. R. 517. l.). Ugyanígy pro sartoribus (523. l.). Épúgy a losonczi csizmadiák számára (557. l.), valamint a győri építőmestereknek (539. l.).

A successor szónak, mint általában örökösnek s jogutódnak a magyar nyelvben való használatát láthatjuk a Scultéty György, Radványi Ferencz és neje közti örökvallásnál; míg a királyi megerősítés a rendes formulát használja (1721. L. R. 536. s. k. l.).

Mindezekkel szemben a successor szónak leszármazó értelemben való használatát csak egyetlenegy okirat, melyből érdekes tanuságot vonhatunk le, látszik mutatni. Nádasdy Ferencz gróf végrendeletet tesz s abban majorátust létesít: . . . ita per Proles meas earundemque Successores præmissam ordinationem... observandamque vellem stb. Majd némely jószágait majoratusnak megállapítván, idem et eadem filio meo natu maximo Comiti Leopoldo, eiusque semper in recta Linea Descendentibus superstitibus priunogenitis masculis lego...

Ha ennek ága kihalna, másodszülött fiára hagyja, hacsak ez a papi pályára nem lép, quo in casu tam hunc, quam alios successores meos, statum Eccl... amplectentes a prælibato Majoratu excludi volo.

Majd esetleg legifjabb fiát, successoremque eiusdem natu majorem teszi majoresconak.

Quinto: nihilo minus obligabitur prælibans filius meus Leopoldus, ejusdemque successores dictis fratribus bizonyos összegeket kifizetni.

A királyi megerősítés bevezető részében azt mondja: . . . ratificare ac pro Eiusdem Comitis Testatoris Prolibus, Earundemque successoribus et Posteris universis perpetuo valituras gratiose confirmare... etc. Majd a záradékban: ... ac pro... testatoris prolibus, Earundemque successoribus et Posteris universis valituras... confirmaverit. (1722. L. R. 565. s. k. l.)

Ez az okmány talán leginkább mutatja a successor szó különböző használatát, s magyarázza azt is, hogy a mikor látszólag leszármazó helyett áll, miért használtatik így. Először is figyelembe veendő, hogy a mikor annak megállapításáról

van szó, hogy tehát ki is legyen a majoratusban örökös, a successor, ott a leszármazás megállapításánál a successor szó nem használtatik hanem pontosan descendens superstes.

Sőt a successor szó világosan csak a hitbizományi örökös, nem pedig leszármazó értelemben használtatik az 5-ik pontban, a hol bizonnyára csak a majoratus urait akarta Nádasdy kötelezni a többi fivérek számára való bizonyos összeg fizetésre, nem az elsőszülött összes gyermekeit.

Mindezekkel szemben a successor szó mint leszármazó használtatik ott, a hol utolsó sorban legifjabb fiát successoremque ejusdem natu majorem teszi a majoratus örökösének. Itt egy kényelmes, ha tetszik, hanyag szóhasználattal állunk szemben. És ezt mindenütt konstatálhatjuk, a hol a successor szó ily értelemben használtatik. Sehol döntő fontosságú helyeken, alapvető szabályozásoknál.

Ugyanily eredményre jutnak, ha a régi latin terminus technikusokkal operáló régi magyar magánjogot tárgyaló munkákat nézzük.

Kelemen[1] azt mondja: «Hæres autem; Persona, cui idem jus (t. i. jus hæreditatis) competit, secus *successor etiam apud nos passim dici* solitus». Tehát az örökös, nem a leszármazó. A kit az örökség megillet. De hogy kit illet meg az örökség, azt pl. az intestat öröködésnél így tanítja: *α*) Prima omnium sit successio Descendentium[2] nem pedig úgy, hogy prima omnium sit successio successorum, még csak nem is úgy, hogy successio hæredum; mert itt épen annak meghatározásától van szó, ki legyen hæres, ki successor.

Majd megmondja, kik a «descendentes» «. . . personæ illæ, quæ a defuncto, tamquam proximo vel remoto progenitore, naturaliter aut civiliter procreatæ sunt; ut filii, filiæ, nepotes, pronepotes, abnepotes, atnepotes, omnisque reliqua Posteritas».[3] Majd megjegyzi: «Posteritates autem, ac Descendentes, pro synonimis usurpare, nihil vetat».

Úgy tanítja, hogy az adománylevélben szokásos záradék,

[1] Institutiones juris hungarici privati. III. 315. l.
[2] Ugyanott 360. l.
[3] Ugyanott 192. l.

dono tibi, tuisque hæredibus et posteritatibus, «solos descendentes comprehendere censitur».[1] A mint pedig nem a leszármazói minőség van előtérben, hanem az örökösi, akkor successor szót használ. Így a hitbizományokról szólván: «Norma successionis ab acquisitore ... legitime constituta, qua bona uni stirpis suæ masculo ita adtribuit, ut ille, sine divisione ... ad suum successorem ... transmittat. Majd: Norma ab acquisitore constituta, intelligitur, hanc omnibus successoribus sanctam esse opportere,[2] Ép így 6°, és 7° is (395. l.). De mikor annak megállapításáról van szó, hogy ki hát a jogosított, a successor, akkor megint nem azt mondja, hogy a «legitimus successor», hanem: «prærogativam hic constituit ordo nascendi ... pro lineis etiam omnibus a primo Conditore legitime descendentibus». (397. l.)

A dos definitiója: Merces legitimæ uxori, ob fidem conjugalem ex bonis defuncti mariti, per ejus successorem præstanda (210. l.) és a «per ejus successorem» magyarázatánál: «ad quemlibet nempe possessorem, seu is fiscus fuerit, seu privatus: filius, frater alterve cognatus mariti, aut Donatarius, bona ipsius cum hoc onere transeunt». (211. l.).

A hæres és successor eltérő használata: ... Neque eo casu mulier vel ejus successor, dotem accipit «si eam ... marito in favorem hæredum ejus, uxor condonavit». Viszont a pör indítható: per viduam aut ejus hæredes contra mariti successores (238. l.) majd: per dotalistam vel ejus hæredes adversus mariti successorem (239. l.). Majd a túlnagy hitbér érvénytelenítésére vonakozó perről szólván, azt mondja: 4° Edocendum, quod deficientibus acquisitis (ex his quantavis dos exsolvenda esset) notabile onus ad avitica familiæ bona, cum præjudicio *legitimorum successorum* redundaret. Világos, hogy itt nem törvényes leszármazókat akart említeni, hanem törvényes örökösöket, a kik ily pörben igen gyakran épen nem leszármazók lesznek.

Hasonlókat találunk Kövynél is.[3] Az adománylevél zára-

[1] 374. l.
[2] 392. l.
[3] Elementa Jurisprudentiæ hungaricæ. 1804.

dékairól szólván, külön említi ezt a formát: 5. Hæredibus, successoribus, Legatariis, Cessionariis. Cujus clausulæ ista vis est, quod etiam absque Consensu Regio possit ultimus deficiens talia bona cuilibet dare... (153. l.). A leszármazók terminus technikusa nála szintén descendentes (119. l.).

Successor élesen használtatik, mint örökös. Így: Quarta (Quartalitium) non est successio; hinc cum onera veri tantum successores solvant, filiæ, quibus quarta datur, non obligantur ad debita Patris solvenda (197. l.).

A fideicomissumról szólván, azt hogy kire szálljon, ki legyen a successor, megint csak így fejezi ki ... «ad posteros masculos transmittatur» (268. l.).

Frank tanítja[1] azonban, hogy a hæredumque suorum successoribus-féle záradéknak ugyanoly értelme van, mint a posteritatibusnak. Véleményem szerint ez a régebbi ingadozó kanczelláriai stylusra vonatkozhatik csak,[2] újabb időben, s jelesül a mi bennünket érdekel, a pragmatica sanctio korában a stylus állandósult.

Azonban Polner és Schiller magokra az 1723-iki törvényekre hivatkoznak, a melyekben a successor szó az általok vett értelemben használtatik másutt is. Lássuk e helyeket.

Először itt van az 1723. II Decr. præf. 3. §.:

« . . . semet, ac Posteros suos universos præprimis Suæ Majestati Sacratissimæ, Ejusdemque utriusque Sexus Successoribus, dein Augustæ quoque Domus Suæ Austriacæ Posteris, conformitate immediate subsequentium Articulorum, in omne tempus devoverent, et humillime subjicerent.»

Polner szerint (i. m. 6. l.) alá vetik magokat . . . utódainak — azaz leszármazóinak. — Ha a successor itt nem jelentene leszármazót, hanem csak utódot, akkor az utódoknak s nem leszármazóknak való alávetést valóban alig lehetne a hála jeléül nyilvánítani. Dehogy nem. Szem előtt kell tartani, hogy a rendek ismerték már 1713-iki osztrák pr. sanctiót; a szerint a

[1] Közigazság. I. 272. l.

[2] L. pld. Fejérpataky: Magyar czimeres emlékek. Itt a XV. századból közöltek közt akad elvétve. De itt is az általános: posteritatibus.

király mindkét nemű leszármazói már successorok Ausztriában. Ők a király egyebütt való successorainak vetik alá magokat — conformitate immediate subsequentium Articulorum. Alávetik magukat első sorban a Felség mindkét nemű successorainak, vagyis azoknak, a kik közvetlen utána succedálnak, örökösödnek, de nem okvetlen leszármazói. Hiszen a férfi leszármazóinak nem most vetik magokat alá. És másod sorban minden egyéb osztrák házi ivadéknak az alábbi törvények szerint. De ugyanott mindjárt kérik az istent pro diuturno Suae Maj. Sacr. et præmissorum universorum Successorum perenni et felicissimo Gubernio: vajjon azt hiszik, hogy az összes leszármazók uralkodni fognak; vagy az összes uralkodók leszármazók lesznek; vagy itt már mindjárt a következő sorban más értelemben használtatik a successor szó?

Majd felhozza a 2. t.-cz. pr. . . Eandem Magnis et Gloriosis Sexus Masculini successoribus . . . largissime benedicendam et indesinenti Masculorum Haeredum suorum ordine fideles status Regni consolandos fore. Polner azt mondja: «Arról szoktunk beszélni, hogy valaki gyermekekkel meg van áldva; hogy valakit az Úristen jogutódokkal áldjon meg, azt nem szoktuk kivánni. A successores szónak a jelentése itt is fiú, fiivadék.» (6)

Először is itt masc. sex. successores van: vagyis fiági örökösök. Mi volt a helyzet? A nőág öröklése Ausztriában már meg volt állapítva. És így ha fiutódok nincsenek, a leányok lesznek a successorok. Mit kiván tehát a királynak azzal, hogy masc. sexus successort kiván, az esetben is, ha a successor trónutódot jelent, nem pedig leszármazót? Akkor is csak azt kivánja, hogy fia legyen, hiszen máskülönben neki fiú successora nem lenne. Tehát ők igen is kivántak neki fiági trónutódot s ebben benne volt az a kivánság. hogy fia szülessék; de ők nem családi boldogságot kivánnak itt neki, s ezért a trónutód fiúra gondolnak. Vagy azt kell tartanunk, hogy neki sok fiút kivántak? pedig Polner szerint ezt kellene. És hogy e fiai mind nagyok és dicsőségesek legyenek. Valjon az a nagyság testi alkatukra vonatkozott, a dicsőség pedig a külömböző pályákon való sikerekre? Nem: csakis az uralkodásra; nagy és dicsőséges uralkodók legyenek. Ha a successores itt fiukat jelent,

honnét szereznek mindegyiknek koronát, s mit törődnek a rendek az idegen koronát biró kisebb fiukkal?

A harmadik hely a genuina informatióban az a kifejezés — midőn a pactum mut. success. tartalmát magyarázza, — hogy, altero eorundem præmortuo et successore Masculo carente... a másikra szálljanak az országok. Itt látszólag úgy néz ki, mintha leszármazó értelemben vétetnék e szó. Azonban már láttuk, hogy a midőn a leszármazó jogutódi, örökösi minőségében említtetik, gyakran tétetik ki pontatlanabb szóhasználattal ez utóbbi minőségében való elnevezéssel. Így itt is. De ez csak egy közbeszurt szó és figyelembe veendő, hogy a hol az utódlás pontosabb meghatározásáról van szó ez iratban, ott mindenütt a leszármazók hæredes, hæredes et posteri kifejezéssel említtetnek.

Épúgy a mit fölhoz a pact. mutuæ successionisban; ott előre bocsáttatik a meghatározása annak, hogy kik örökösödjenek, pontos kitételével, hogy ex legitimo matr. progeniti, majd descendentes; azután említi: atque inter successores Primogenituræ ratio perpetim observatur. Polner szerint, ha a successorok közt kell az elsőszülöttséget megtartani, akkor itt a successor az összes leszármazókat jelenti, a kik közül az elsőszülött lesz jogutód. Ámde nem szabad kiszakított mondatrészeket az összefüggés figyelembe vétele nélkül megitélni. Ott Leopold kettőt állapit meg: hogy a férfiági férfiak öröklése mindenféle nőkét és nőágiakét megelőzze, atque inter successores Primogenituræ ratio perpetim observetur. Vagyis itt azt akarja kifejezni, hogy e mellett pedig az utódlásra nézve az első szülöttség legyen irányadó.

Ha a successor egyszerüen leszármazót jelent, tehát jelenti itt az összeseket, mit jelent ily kitétel: a gyermekek közt az első szülöttség elve tartassék meg mindig. Mire nézve, miben? Ha a successores kifejezésben az utódlás nincs benne, választ rá nem kapunk.

E szerint nem állhat meg az az érv, hogy az 1723: 2. t.-cz.-ben és a genuina informatioban masculus jelző használtatik, a mi jogutódnál nem, csak leszármazónál fontos. Hiszen itt épen a jogutód neme forog kérdésben; hogy finemű örökös van-e, vagy nincs.

A «horum» érvre magam sem sok súlyt helyezek, értekezésemben is csak mellékesen vetettem oda.

További érve Polnernek (11. l.), hogy a descendensekkel a nőkre vitték át csupán az utódlás jogát, mert a fiukra eddig is meg volt, s csak azután ezeknek mindkét nemű leszármazóira. «Ha a Jászi-féle értelmezést fogadnánk el, akkor a descendentes Károly, József és Lipót összes ezen tv. szerint utódlásra hivatott leszármazóit jelentené, de akkor az utriusque sexus tulajdonkép a descendentesekre is vonatkoznék... s akkor ez... valótlanságot foglalna magában, mert 1723-ban az utódlást nem vitték át Károly József és Lipót mindkét nemű leszármazóira, miután fiági leszármazóit az már megillette.» (12 l.) Ez okoskodás egyáltalában tarthatatlan. A törvény azt mondja, (5. §.) hogy in defectu sexus masculini átviszik a jus hæreditarum succedendi-t etiam in sexum fœmineum primo loco quidem . . . a modo regnante . . . Majestate . . . Descendentes. Itt tehát kétségtelen, hogy a nőágról beszél; itt nem kell a fœmineum sexust oda gondolni, az a törvényben van megmondva. A nőági leszármazókról van szó, a kik pedig tudvalevőleg kétféle nemüek lehetnek, s miután mindkét nemnek akar utódlási jogot adni, kiteszi az utriusque sexust. Nem áll meg Polnernek az az érve sem, hogy az említett adománylevél záradék: hæredibus, hæredumque successoribus szintén úgy magyarázható, hogy adták a fiuörökösöknek (hæredibus) és ezek mindkétnemű maradékainak (successoribus), mert e clausula: hær. posteritatibus, a mi Polner szerint egyértelmű successoribus-sal, magában állván mindig vitás volt, (L. Kövy Elementa 1804. 190. l.) oda kellett tenni az utriusque sexust, hogy kétségtelenül mindkét ágra vonatkozzék.

Polner további érve: hogy az osztrák pr. sanctióban is ki van téve, hogy Károly leányaira, s ezek leszármazóira, majd József leányaira s leszármazóira etc. Ámde figyelembe veendő, hogy ott akkor első sorban egy vitás kérdést, mely leányok mily sorban való öröklését kellett világosan eldönteni. Első sorban személyekről volt szó, élő személyek jogának megállapításáról, s hogy úgy mondjam, ahhoz füződött a további öröklés objektiv rendjének megállapítása, ezért hangsúlyozzák, hogy először Károly leányai, azután József leányai stb. Hogy pedig

a *Genuina informatio* is ezt így közli, csak természetes, mert hiszen épen a vonatkozó iratok ismertetése a czélja. De hogy miért szebb a descendentes szó a filiæ Archiducissæ-nél, azt belátni nem birom, s miért tovább üzni a qui pro quot, s a descendensek helyett, (mert ezt kellene a Polner által fölvett esetben tenni, hiszen az 1713. okmányban is az van) miért successor, nem tudom. Hiszen az 1713. okmányban, meg a pactum mutuæ succ.-ban, a melyek pedig Polner szerint oly nagy hatással voltak a törvény szerkesztőjére, mindenütt descendentessel vannak a leszármazók ezután következendő sorai megjelölve, s miért épen itt nem akar alkalmazkodni a szerkesztő ?

Kifogásolja továbbá Polner, hogy successor Austriæ Archidux azt jelenthetné: utód az osztrák főherczegségben. Mert ennek így kellene kitéve lenni successores in Archiducatu Austriæ. Erre példának fölhozza a törvény czímét, bevezetését, a 4. §-át, az 1. t.-cz. 3. §-át, III. Károly hitlevelét. Ámde itt mindenütt *successio* szó van használva, a mely természetesen in-t von maga után, de nem *successor*, a mely után az appositio nem áll in-nel, a mint nem áll az általam már első értekezésemben felhozott példákban, a minőt még számtalant hozhatnék fel a törvénytárból és máshonnan.

További ellenérv: nem elég az osztrák főherczegi utódlás, a többi országokat is megemlítették volna. Ámde a többi országok feloszthatlansága, együtt birtoklása ki van kötve a 7. §-ban, s ha valaki az osztrák ház birtokainak ura, akkor birja mindazokat a birtokokat; külön Alsó- vagy Felső-Ausztriát nem lehet birtokolni, nem lehet benne külön succedálni.

Polner továbbá azt mondja, ez a feloszthatlanság nem e törvény találmánya, már ki van mondva II. Ferdinánd végrendeletében. Azt nem is állította senki: de először is II. Ferdinánd végrendelete már akor sem hatályosulhatott, hiszen még utána is meg volt a külön tyroli ág, mely csak 1665-ben hal ki Zsigmond Ferencz főherczeggel, másrészt az oszthatatlanság elve korántsem volt még annyira megerősödve, hogy feleslegesnek látszott volna azt törvényben, s így az uralkodó által egyoldalulag meg nem változtathatóan kikötni föltétel gyanánt. Hiszen ismerjük Lipótnak 1705. ápr. 26. végrendele-

tét, a mely az esetre, ha Károly magát Spanyolországban nem tarthatná, újra secundogeniturát állít Tyrolban.

Arra, hogy Austriæ Archidux megjelöléssel nem jelölhették meg pld. Csehország urát, felhozza, hogy az összes birtokok nem neveztetnek soha Archiducatus Austriæ-nak. Soha nem is mondtam. De az nem mindegy: Austriæ Archidux és Austriæ archiducatus. Az uralkodó Austriæ archidux természetesen ura Csehországnak is stb. Ezt így e helyen körülirni épen a miatt nem kellett, mert a feloszthatatlanságról gondoskodik a 7. §.

Ellenérv: hogy r. catholikus is ott van. Vagy úgyis annak kell lenni az archiduxnak, akkor felesleges, vagy nem, akkor veszélyezteti az unió elvét. Válaszom: a rendezés alapelve épen az, hogy a mit ki akartak kötni, azt törvénybe foglalták s a kath. minőséget igen is ki akarták kötni, s az udvarnak teljes beleegyezésével, a mely Ausztriában a német rendekre s a westfáliai békére való tekintettel nem tehette azt kifejezetten.

Felhozza Polner a 2. tvcz. 10. §-át, a hol elő van irva, hogy az öröklési rendet a koronázáskor megerősítették a «prævio modo declaratos Haeredes et successores Archiduces Austriæ». És azt kérdi, hogy valjon az osztrák főherczegségben való utód köteleztetnék koronázási fogadalomra? S hol marad a magyar király? Ugyanily alapon kifogásolja a kapcsolatot Schiller is.

Ámde ez ellenvetések mit sem bizonyítanak.

Hiszen azért, mert külsőleg épúgy állnak egymás mellett a szavak, nem kell azoknak ép oly belső vonatkozásban állni; nem a szavak külső, egyforma fotografiája állapitja meg azok tartalmi azonos összefüggését. Épen Schiller maga fejtegeti igen helyesen, hogy ott minő mondattani szerkezet is van, a mely a 7. §-ban nincs meg. Én meg hozzá teszem, hogy értelmi kapcsolat is más, az illető helyek külömböző tartalmánál fogva. A 7. §-ban annak megállapításáról van szó, ki legyen örökös a magyar koronában, s egy kellék gyanánt oda tétetik, hogy törvényes örökös vagy jogutód legyen — miben? s mellette áll: Austriæ archidux. Kérdés, van-e ily szófűzés, hogy a successornak, mint örökösnek, mint jogutódnak miben való öröklése, jogutód léte egy utána vetett appositióval határoztatik meg? Van, s erre hoztam föl példákat. Miután tehát az értelem oda utal

a szófüzés is, megállapítom az összefüggést. Egészen más a helyzet a 10. §-ban; ott már nem arról van szó, hogy a magyar koronában való örökös meghatároztassék; sőt az világosan ki van fejezve, hogy a fönt meghatározott — prævio modo declaratos — trónutódokról van szó, tehát magyar trónutódokról. Ekkor tehát természetes, hogy a mellé helyezett Austriæ Archidux szó már nem a miben való utódlást jelenti, hanem hogy mely magyar trónutódok köteleztetnek itt erre: a kik osztrák főherczegek.*

Az, hogy a trónra lépő király nem mondja, hogy ő Ausztriában legitim successor, nem érv. Azt sem mondja, hogy katholikus.

Az interpunctió érve egyáltalán nem fontos. Nem is tartatik meg pontosan. De az, hogy A. archidux vessző után jön, épen nem bizonyít appositio természete ellen. Az appositio vessző közé vettetik az értelmezett szó után.

Fő érve azonban Polnernek a következő: ő a 2. t.-cz. 5—7. §-ainak azon részét, mely az öröklési jog átruházásáról szól, Ferdinandyval együtt úgy fordítja, hogy: «a trón következésének örökösödési jogát Magyarországra és koronájára... Ő Felsége . . . örökös országaiban és tartományaiban megállapított elsőszülöttségi rend szerint országlás és kormányzás végett átruházzák.» De ezen fordítást azután úgy értelmezi, hogy ebben kettő van: a leányág örököl, az első szülött uralkodik és kormányoz. Vagy a mint összefoglalja, (22. l.) átviszik: 1. az utódlási jogot, mint várományt az osztrák ház leányágára is, tehát most már mind a két nembeli osztrák főherczegekre, vagyis az osztrák ház összes tagjaira; 2. a koronát uralkodás és kormányzás végett, vagyis az uralkodást és kormányzást e várományosok közül azokra, a kik az első szülöttség rendje szerint következnek. Ha ez áll, akkor kétségtelen, hogy a vita tárgyát tevő «legitimos successores»-féle kifejezés az összes főherczegeket, a ház összes tagjait akarja jelenteni, s így az én

* Álláspontom mellett szól Deák egy helye is. A bécsi békében előforduló ily kifejezésről: «... Sua C. R. Majestas, ejusdemque successores legitimi, Reges Hungariæ», azt mondja: ... e helyen a successor nem annyira, vagy nemcsak «örököst», hanem inkább «utódot» az uralkodásban (successores legitimi Reges Hungariæ) jelent... (Adalék 38. l.)

fölfogásom, hogy az az osztrák főherczegségben való törvényes útódot jelenti, megdől.

Ez, ha jól fogtam föl, Polner okoskodása, s mint maga is mondja, legfőbb ellenérve. (19. l.) Előre kell bocsátanom, hogy az öt leány kérdés megoldására adott értelmezésem e mellett is megáll. Mert a mint én ott hangsúlyoztam, a successor e helyütt ép úgy jelentheti a családi állásban, rangban való utódlást, mint az uralkodásban való utódlást; és hogy itt az Archidux alatt az uralkodó főherczeget értették, csak a többi rendelkezésekkel egybevetve következtetem, de értelmezésem e kérdéstől független s nem érintetik. Ennélfogva, ha föltesszük, hogy a Polner magyarázata helyes, akkor is egyszerüen azt mondhatjuk, hogy átadták a magyar koronára való várományt az osztrák főherczegi törvényes successoroknak, vagyis mindazoknak, kik törvényesen succedálnak az osztrák főherczegi családi állásban.

Ámde sem ezt a fordítást nem tartom jónak, sem az értelmezést helyt állónak.

A Deák-féle fordítást [1] helyesebbnek tartom, egyrész azért, mert helyesebb értelmet ad. E fordítás szerint a transferunt állítmánynak két tárgya van. Transferunt 1. Jus hæreditarium succedendi in Hungariæ Regnum. 2. A coronam ad eandemque Partes pestinentes, Provincias et Regna . . . regendam et gubernandam. Vagyis átadják az utódlás örökletes jogát és (mintegy ennek logikus kifejtéseképen) a koronát, vagyis az országot, az államot (mert azt jelenti) a hozzá tartozó részekkel etc. uralkodás és kormányzás végett. Bár így is szószaporító a szöveg, de mégis van értelme, míg annak a fordításnak, melyet Polner helyesel, sokkal kevesebb, hogy t. i. átruházzák «a trónkövetkezésnek örökösödési jogát Magyarországra és koronájára . . .» (Helyesebben Magyarországban és koronájában s az ahoz tartozó részekben etc.) Mert mi értelme van a Regnumot oda tenni, ha a korona is ott van, s mellette a partes partinentes? Mert a korona itt államot, országot jelent,[2] a mit különösen a hozzáfűzött ad eandemque partes pertinentes etc. mutat; így tehát csak újra megismétli pontosabban

[1] L. Adalék 73. l.

[2] L. u. o.

azt, a mit a Hungariæ Regnummal már kifejezett. Két, grammatikailag egyformán helytálló értelmezés közt azt kell elfogadni, mely logikusabb s értelmileg inkább megállhat. Ám de nyelvtanilag is és a szófűzés szempontjából valószínűbb a Deák fordításának a helyessége, bármilyen összevisszahányt és példátlanul zavaros is legyen e szakaszok szerkezete. Ha t. i. a transferunt tárgya csak a jus hæreditarium s ennek helyhatározói az in regnum és az in Coronam és az in Partes, Provincias et Regna, akkor még sem lehet föltenni, hogy a két §-sal utánok következő és csakis a jus hæreditariumra vonatkozó transferunt mellé tétessenek az ezen állítmány tárgya helyhatározói egyikének a czélhatározói. (E kitétel bonyolódottsága, mely azonban teljesen hű meghatározás, legélénkebben illusztrálja a törvényszöveg képtelen szerkezetét). Még az sokkal inkább igazolható, hogy a regendam és gubernandam a transferunt mellett állnak, ha ennek a transferunt igének önálló, külön tárgya a coronam is, a melynek czélhatározói a regendam és gubernandam.

Ám, ha a fordítás jó volna is, a Polner által hozzáfűzött értelmezés nem az. Teljes félreismerése volna a jus hæreditarium succedendinek, ha azt pusztán virtualis jognak, várománynak minősítenők s ettől az uralkodást megkülönböztetnők. A successio utódlást jelent, vagyis valaki után való uralkodást. A ki utód, az uralkodik is. A törvény a jus hæreditarium succedendivel nem várományt akar megállapitani, hanem jogot az uralkodásra. A törvényben az utódlás, tehát az, hogy adott esetben, trónüresedés esetén ki legyen király, van szabályozva. Ez az elsődleges és csak ennek reflexe a várómány. Polner constructiója az osztrák ház régi, osztatlan közös birtoklási szervezetére emlékeztet, mikor a birtok s vele az uralom a család összes tagjaié s egy közülök kezeli azt. Oly kifejezéseknek, melyeket törvényeink is használnak, hogy magukat az ausztriai háznak vetik alá, az utódlás jogát a nőágra is átviszik, nem szabad ily construktiv hatályt tulajdonítani. Kényelmes, összefoglaló, szinte képletes kifejezései azon jogi rendezésnek, mely a trónrakerülőben ezen családból való származást is megkivánja egyik kellék gyanánt. A várománynak magánjogi s ott sem éles fogalmát egyszerüen közjogi térre

átvinni nem ajánlatos, de itt nem is indokolt. A várománybanjogi tartalom azon alanyi jogokból, melyekre nézve fennáll, nincsen. Bizonyos, akár jogügyleti, akár objectiv jogi szabályozás folytán az emberek viszonylag szükebb körét illethető alanyi jognak megszerezhetésére irányuló tudat az, tehát jogi jellegű tények által indokolt, de magában véve nem jogi jellegű alanyi érzés, tudattartalom az, a mit jelent. Jogi oldala csak annyiban lehet — ha megadatik neki — hogy jog által védett érdeke lehet neki azon objectiv jog vagy jogügylet rendelkezéseinek fentartása. De ez nem várományosi minőségéből folyó jogositvány, nem a váromány jogi tartalma, hanem külön jogi szabályozás eredménye lehet, melyre indokúl szolgálhat a várományosi állapot és érdek értékelése. Ott a hol konkrét alanyi jog megszerzése és átszállása a személyek egy viszonylag szűkebb körére úgy van szabályozva, hogy abban egyéni tetszés, önkényes elhatározás jellegével biró kellék — a konkrét esetben való el vagy el nem fogadástól eltekintve — nem foglaltatik, szólunk várományról mindazokra nézve, kik a szabályozás által a kérdéses alanyi jog megszerzésére megállapított kellékeket megszerezhetik s ezek a személyek lesznek a várományosok; tehát mint látjuk azok, kik képességgel birnak bizonyos minőségek megszerzésére, melyek együttes megléte esetén bizonyos alanyi jog fog létrejönni. Ebből látszik, hogy az elsődleges a konkrét alanyi jog megszerzésének szabályozása itt, az uralkodás, a királyi állás megszerzése s abból reflektálódik egy minőség, a várományosi minőség azokra, kik ezen szabályozás szerint képességgel birnak a jog létesülésére megkivántató kellékek megszerzésére. A hitbizományi szabályozásoknál, már most, a hol leggyakorlatibb ez állapot, minőség, külön adatnak az ily minőséggel biró egyéneknek a jogi eszközök azon jogi szabályozás vagy jogügylet és tárgya épségének megvédésére. Mert az objectiv jog, a törvény vagy a rendelet okot talált ily jogi eszközök megadására. De ezt egyszerű analogiával átvinni a trónöröklés kérdésére nem lehet. S így ott a várományosi minőség, ha már a zavart könnyen előidéző terminust meg is akarjuk tartani, csak a fentemlített minőséggel birást jelenti, a nélkül, hogy ez a védelemre vonatkozó joga — ide irányuló jogi szabály hiján — meg volna.

Polner szerint az utódlási jogot, mint várományt, az osztrák ház összes tagjaira megállapította volna a törvény. Ámde ez épen mást mond: Jus hæreditarium succedendi transferunt etiam in Sexum Augustæ Domus Austriæ fœmineum, primo loco quidem a modo regnante Majestate, dein *in hujus defectu* a divo olim Josepho, *his quoque deficientibus* ex lumbis Divi olim Leopoldi Descendentes . . .

Tehát elsősorban a király leszármazóira viszik át azt a jus succedendit s csak ezek kihalta esetére Józsefére és így tovább. Ha a Polner felfogása állna, akkor a jus succedendi egyszerre mindet illetné s nem csak successive, magszakadás esetére az egyik ágat a másik után.

De maga a törvény is mindjárt a rákövetkező §-okban megmagyarázza, hogy ő a successio jogát nem oly árnyképnek, várománynak érti, hanem valóságos trónutódlásnak, trónrajutásnak. A 9. §-ban ugyanis azt mondja, hogy «taliterque eandem successionem fœmineam, in auguste Domo Austriaca introductam et agnitam juxta Ordinem supradictum stabiliunt. Tehát juxta ordinem supradictum állapítják meg a successiot, pedig Polner szerint a jus successionis minden főherceget egyformán megillető várомány s a sorrend külön jön az uralkodásra nézve. Majd a 10. §-ban a «prævio modo declaratos Hæredes et successores utriusque sexus Archiduces Austriæ» köteleztetnek ezen successionak az ország egyéb jogaival és szabadságaival együtt minden koronázás alkalmával való biztosítására. Vajjon a várományt akarták a családdal biztosíttatni? Nem, hanem az egész öröklési rendet, a trónhoz jutás, a királylyá létel megállapított rendjét. Tehát itt sem várомány a successio. És kik által akarja a törvény mindezt biztosíttatni? Vajjon az összes, mindkét nemü, a koronázásokkor élő főherczegek által? Nem, hanem a trónrajutó, a «successor» által, a mint az azóta így is történik. S ezt hogy fejezi ki a törvény? «Prævio modo declaratos Hæredes et Successores utriusque Sexus Austriæ Archiduces.» Ha eddig nem is sikerült volna Polner okoskodását megczáfolnom, e törvényhely mindenesetre megteszi azt, a mikor prævio modo declaratos hæredes et successorest kötelezi a koronázási diploma említett tartalmának kiadására, tehát a mindenkor trónralépő

királyokat nevezi prævio modo declaratos hæredes et successores-eknek, Polner szerint pedig a 7. §-ban említett legitimos Successores Austriæ Archiduces, — pedig ezek a prævio modo declarált successores — az összes főherczegeket és főherczegnőket jelenti.

Vagyis a jus succedendi a tényleges utódlás jogát jelenti, s az a különböztetés, a mit Polner tesz a jus succedendi és a corona gubernanda és regenda közt, meg sem állhat. Végül, e kérdést illetőleg, csak egy ellentmondásra akarok utalni, melybe Polner maga is kerül az általa elfogadott fordítás és adott értelmezés tekintetében. A szöveget úgy fordítja, hogy a jus succedendi ép úgy vonatkozik a «Hungariæ Regnum»-ra, mint a «Coronam»-ra és mégis úgy sommázza az általa adott értelmezést (22. l.), hogy átviszik először az utódlási jogot, mint várományt, másodszor a koronát uralkodás és kormányzás végett; pedig szerinte a transferuntnak csak egy tárgya van: a jus succedendi.

Ugyane kérdéssel Schiller is foglalkozik a Jogtudományi Közlönyben * megjelent czikksorozatában. És a legitimos successores Austriæ Archiducesnek általam adott magyarázata ellen még a következőket hozza föl:

Először nyelvérzékénél fogva nem tartja elfogadhatónak; a legitimus jelző az általam föltett értelemben szintelen, pleonastikus s nem volna elszakítható a tárgytól, mint itt történik a «romano catholicos» által. Hogy a legitimus successor-féle összetétel számtalanszor használt, annak úgy hiszem az általam közlött szemelvények is elég bizonyságát adták; hogy pedig elszakítható, utalok az 1715: 73. t.-czikkre, a hol jogot adnak Wallner Vinczének, ejusdemque legitimis in officio Generalis Vicarii et simul dictæ Præpositturæ successoribus.

Második ellenvetése: Miért utal az öröklési sorrendre a magyar törvény, ha az osztrák uralkodó főherczeg minősítő kellék. Hisz abban benne van, hogy az a sorrend szerint következő.

Először is azért, mert a magyar törvény önállóan állapítja meg a maga öröklési rendjét: magáévá teszi az osztrák

* 1902. évi folyam 48., 49., 50. és 52. szám.

sorrendet. Mint minden incorporativ utalásnál, úgy itt is, az a hivatkozott szabály egyszersmind ezen törvény alkatel mévé válik.

Másodszor az a törvény nem egyszerűen az osztrák uralkodót, hanem olyan osztrák uralkodót fogad királyának, a ki azon akkori, általa elfogadott, magáévá tett, nélküle nem változtatható sorrend szerint következik.

Végre én nem azt mondtam, hogy a successor Austriæ Archidux okvetlen az uralkodásban successort jelent azon a helyen; hogy kétségtelenűl uralkodóra gondoltak, mikor azt írták. Felfogásom akkor is megáll, ha családi állásban, rangban, czímben való successióra gondolt csak e kitétel. (Csak consequentiáiban, összevetve a többi rendelkezésekkel jön ki, hogy az mindig az uralkodó osztrák főherczeg lesz, a ki nálunk trónra jut.) És ilykép fölfogva, pláne nem fölösleges a sorrendet kitenni, a mely szerint a czímben, rangban successorok közül a magyar koronában succedáló megállapíttatik.

II.

Végigtekintve már most azokon, a miket az általam adott értelmezés ellen fölhoztak s a mit e szavak használatára nézve találtunk, azt látjuk, hogy a successor szó rendes és állandó jelentése örökös vagy jogutód. Hogy ha elvétve használtatik is a gyermek megjelölésére, soha sem történik ez döntő fontosságú helyen, az öröklés alapvető szabályozásánál, hanem mikor laza, kényelmes szóhasználat is helyén valónak látszik.

Miután a leszármazó úgyszólván mindig örökös is, successor, önmagától előáll a hajlandóság ott, hol öntudatra nem jut a két minőség megkülönböztetésének szüksége, egyiket a másik helyében használni. A dolog egészen világossá válik, ha e szavak magyar egyértékeseit vesszük. Itt van egy magyar szó, mely teljesen analog alkalmazású, az «örökös.» Könnyű beszédben, sőt még oly jogi szóhasználatnál is, mely nem törekszik tökéletes præcisitásra, gyermek vagy «leszármazó» helyett sokszor használunk «örököst.» De kérdem, vajjon elképzelhető-e, hogy a midőn jogszabályt alkotunk, melynek épen az a tartalma, megállapítani, hogy a leszármazó legyen

az örökös — akkor azt úgy határozzuk meg, hogy örökös pedig legyen az «örökös» vagy pláne a «törvényes örökös!»

Láttuk mindenütt azokban a szövegekben, melyeket fölhoztam, hogy a hol annak *szabályban* való megállapításáról van szó, hogy ki legyen örökös és a leszármazók öröködését akarták szabályozni, ott mindig a leszármazást közvetlenül megjelölő kifejezés, a természeti viszonyt jelölő szó használtatik. És még ott is, mint az adománylevelekben etc., a hol egy már érvényes jogszabály alkalmazása mellett létesíttetik konkrét jogviszony, rendszerint óvakodnak a következményt az előzmény, az okozatot az ok, a successort a hæres vagy posteritas etc. helyébe tenni. Azt mondhatnák ugyan, hogy hæres is már jogi minősítés, öröklési viszonyt megállapító szakkifejezés. Ámde e szónak — ha szigorúan Werbőczy szerint használjuk — már jogszabályban megállapított szoros értelme van: az atyai javakban öröklő fiúgyermek. És így, ha hæres szót használok, ezzel — mindig föltéve, hogy szigorúan a Tripartitum szerint használjuk és nem hanyagúl, — mindig leszármazót nevezek meg.

Sőt a hæres és successor szavaknak oly gyakori együttes használata sem azt jelenti, hogy azok teljesen synonim kifejezések, mint azt Polner tartja (i. m. 8. l.) még akkor sem, ha azok ugyanazon személyre alkalmaztatnak egyszerre. A hæres az elődhöz, az örökhagyóhoz vagy a leendő örökhagyóhoz való viszonyt jelenti, a successor a valóságos beteljesedett vagy beteljesedettnek képzelt utódiságot. És épen az a példa, a mire Polner hivatkozik, Mária Terézia hitlevele 1. §-ának a kitétele: «immediata ex asse hæres in Regno Hungariæ» kiegészíttetik az állítmány által, a mit Polner nem citált. Ott a hely így szól: Nos, qua Primogenita ejusdem Filia, et immediata ex asse Hæres in Regno Hungariæ . . . legitime successisemus. A hæres, a kinek joga van, a successor, a kinek a joga érvényesült is. Ámde legtöbb esetben, mikor ez a két szó együtt használtatik, nem is ugyanazon személyre vonatkozik. A hæres ekkor az örököst jelenti, a successor a bármi czímen való jogutódot.

De ha a successor magában jelenthet is néha leszármazót, bár soha ily alapvető szabályozásnál, mint a milyen a szóban forgó is: ily összetételben, hogy «*legitimus successor*»,

a mint itt a mi helyünkön áll, sohasem fordul elő törvényes leszármazó értelmében.

Hogy a «legitimus successor» törvényes leszármazó, Polner azzal bizonyítja, hogy az osztrák öröklési szabályozásokban a törvényességre nagy súlyt helyeztek: «hogy az utód törvényes és nem törvényesített legyen; legitimus et non legitimatus». Erre első sorban az a válaszom, hogy hiszen a «non legitimatus» a magyar törvényben épen nincsen benne. Ha a törvény szerkesztője csakugyan osztrák nyomon halad, s azzal szavakban is egyező szöveget akar csinálni, és ennek kedvéért föláldozza a magyar jogi terminologiát, kivetkőzik magyar jogi gondolkodásából, a mely szerint tudvalevőleg hæreditas, defectus, mind törvényes származást föltételez: akkor csak nem áll meg a legitimusnál s oda teszi «et non legitimatos» jelzőt is, a mint arra annyi példája van az osztrák mintában. Továbbá, ha az osztrák példa után halad, miért használ successort, mikor ott mindenféle kifejezést talál, descendentes-t, posteri-t, csak épen successorest nem. Ha még talán ez a successor valami különösen éles magánjogi terminusa volna a leszármazó-nak, úgy érteném. De maga Polner is csak azt állítja, hogy elvétve használtatik ily értelemben. Én pedig azt állítom és bizonyítom is, hogy ily összetételben: legitimus successor, mint törvényes leszármazó soha sem használtatik, de igenis a törvényes örökös-re határozott terminus technikus. A törvényes örökösre, a ki pedig igen sokszor más, mint leszármazó, néha a szent korona is. Sőt e szó sokszor nemcsak a törvényes örökös, hanem minden törvényes jogutód jelölésére használatos terminus. De soha törvényes leszármazóra.* Szluha tehát Polner szerint osztrák példa után akart indulni. De ott a törvényes gyermek, leszármazó kifejezésére nem talál legitimus successor kifejezést, és mégis itt ezt használja. Talán a magyar jogász szólalt meg benne; de ime itt sem talál rá példát, sőt e kifejezés egészen mást

* Ha még meg is engedjük, hogy successor néha im proprie leszármazót jelent; valjon elképzelheti-e valaki, hogy nem-törvényes leszármazót jelent ez a jogi műszó, s így a törvényes leszármazó jelzésére a legitimust is oda kell tenni!?

jelent. Ha osztrák példa után indul, és legitimos descendentes-t vagy posterost említ, nem vét a magyar terminologia ellen sem, mely e fogalmakat ép úgy fejezi ki. S ő még sem teszi. Vajjon mi oka lehetett, hogy a döntő helyen sem az osztrák példát nem követi, pedig követni akarja, sem magyar jogászi sugallatára nem hallgat, hanem valami újat, soha nem használtat alkalmaz, a mi sem nem osztrák, sem nem magyar. E lélektani rejtély magyarázatát másban nem találhatom, mint abban, hogy nem is akart itt törvényes gyermekeket említeni, hanem törvényes utódokat, ha tetszik örökösöket. E magyarázat mellett elkerültetik az egész quiproquo, a melyet a szavak használata tekintetében az ellenkező nézetet vallók előadni kénytelenek. A legitimos successores, láttuk, soha sem jelent sem magyar, sem osztrák terminologiában törvényes leszármazókat, itt mégis kénytelenek azt föltenni. Az a szó pedig, a melyik legegyenesebben azt jelenti, s a törvényben használtatik is, a descendentes, az megint más értelmet kénytelen fölvenni, s gyermek, helyesebben leány helyett szerepelni, Polner szerint, mert talán e szót mindennaposnak találták törvénybeli használatra (13. l.). Nem tudom, miért lettek volna rátartóbbak 1722-ben, mint voltak azelőtt és azután. A Habsburg-összeköttetés kezdő korából egész sora van a törvényeknek, a hol a király gyermekeiről emlékeznek meg jó kivánságok és egyéb ohajtások alkalmából * s azok liberi, filii néven említtetnek. Viszont közvetlenül a pragmatica sanctio után bekövetkezett első trónüresedés alkalmával a legünnepélyesebben nevezi magát Mária Terézia I. Decretumának bevezetésében Primogenita Ejusdem Filia-nak, megokolja utódlását azzal, hogy atyja . . . nullam Masculam Prolem post se reliquerit. Ép úgy a præfatio : absque prole Mascula decedentis; majd az 1. §.: quod nullam masculam Prolem post se reliquerit. Épen így a Diploma (2. t.-cz.) 1. §-ában. Már e miatt is gyanus, hogy a Descendentes-szel csakugyan csak gyermekeket akartak kifejezni, de még gyanusabbá válik, ha azt látjuk, hogy a descendentes mellett áll ex lumbis, de a successores mellett nem. Ez az ex

* 1546:1; 1546:3; 1547:4; 1548:2; 1550:1; 1552:1; 1556:1; 1557:1; 1569:33; stb. stb.

lumbis nem valami költői, erőteljes kép akar lenni. Határozott jogi értelme van. Nem is akkor találta ki Szluha; rég használt kifejezés a vérbeli leszármazás megjelölésére az adoptioval szemben. Az 1687-iki örökösödési törvények is használják, a melyek pedig a legitimi successores kifejezést nem alkalmazzák. Ott van a békeszerződés, melyet Ulászló kötött Frigyessel és Miksával Pozsonyban 1491-ben. Abban «Aliquem ex filiis suis, aut his non existentibus, eorum hæredibus masculis, per lineam rectam ex lumbis eorum descendentibus.!..» A Báthori Zsigmonddal kötött szerződés 2. art.-ban: «Ut Transylvaniæ jurisdictio . . . penes eundem principem Dominum Sigismundum Báthori de Somlyó, ejusdemque hæredes masculini sexus ex propriis lumbis in sua linea recta descendentes . . . maneat». Vagy itt van a HK. azon nevezetes helye (I: 67.): nam licet frater præmortuus, hæredibus ex suis lumbis descendentibus caruerit, hærede tamen destitutus (substituto), qui successor legitimus appellatur, nondum defecit. (Tehát egy klaszszikus successor legitimus, a ki nem ex lumbis descendens.) Ott vannak továbbá a Liber Regiusból (1722) közölt honfiusítások (l. fentebb), a melyekben ugyane kifejezéseket találjuk. Hogy erre az ex lumbis meghatározásra szükség van a descendentes mellett a vérbeliség megállapítására, belátjuk, ha figyelembe veszszük, hogy a descendentes magában az örökbefogadottakat is jelenti. Íme a Descendentes definitiója Kelemennél: Descendentes seu personæ illæ, quæ a defuncto, tamquam proximo, vel remoto progenitore, naturaliter *aut civiliter* procreatæ sunt.[1] Majd a descendentes felosztatnak: I° In naturales et civiles etc. Ép úgy Kövynél:[2] (Descendentes) Legitimæ tantum vocantur Proles adoptatæ.

Természetes tehát, hogy miután csak vérbeli leszármazókra akarta a törvény az öröklési jogot megállapitani, oda tette az ex lumbist. De épen ez zárja ki, hogy az ex lumbis descendentes ne az összes élő és születendő leszármazókat jelentse. Mert mi értelme volna, hogy az élőknél a vérbeli leszármazást kikötötték, a mikor pedig, legalább tudomásom

[1] Institutiones III. k. 192. §.
[2] Elementa 119. l.

szerint, örökbefogadott gyermeke sem Leopoldnak, sem Józsefnek, sem Károlynak nem volt; de nem tették ezt az ezután elkövetkezendők nagy sorára, a kikre pedig épen szükséges volna. Pedig ha a legitimos successorest a Descendentes leszármazóinak veszszük, ezeknél az örökbefogadás útján való legitim successorrá tétel csakugyan nincs kizárva. Ámde aligha vitás az a tétel köztünk, hogy csakis vérszerinti leszármazókat illet meg az utódlás. És végre, hogy az ex lumbis descendentes magában véve a legitimos successores nélkül fejezi ki az összes elkövetkezendő leszármazók összességét, klasszikus bizonyítékom az első koronázási diploma, mely ezen 1722-iki törvény megalkotása után kiadatott, s melyről föl lehet tenni, hogy benne cseng még a pragmatica sanctio összes kifejezéseivel, a Mária Terézia Diplomája. Ez ime úgy fejezi ki a három császár és királytól leszármazók összességét: «Quarto. Quod in casu defectus utriusque Sexus Archiducum Austriæ, præprimis quidem ab altefato Genitore Nostro, dein in hujus defectu, a Divo olim Josepho, his quoque deficientibus, ex Lumbis Divi olim Leopoldi Imperatorum et Regum Hungariæ descendentium . . .» (6. §.)

Ha mind az itt elmondottakhoz hozzáveszszük még azt, hogy *sehol, semmiféle alkalommal* az élő gyermekek és a születendő leszármazók ily összetétellel, hogy descendentes eorundemque legitimi successores nem fejeztetnek ki, ha hozzáveszszük annak valószinűtlenségét, hogy a mikor a törvény a successióról szól, és széltében használja e szót successio, természetesen az utódlás értelmében, akkor a döntő helyen az utód minősége meghatározásánál a leszármazás értelmében használja ugyancsak a successor szót: úgy hiszem nem fog alaptalannak föltünni felfogásom, mely e szóban nem leszármazót, hanem utódot lát, mindazzal, mit egyebütt ehhez fűztem.

III.

Az öt leány kérdésével nagyon könnyedén végez Polner. Szerinte az országgyűlés úgy tartotta, hogy minden Habsburg leszármazó osztrák Archidux. Eltekintve attól, hogy ily felfogás mellett az Austriæ archidux kitétel merőben felesleges,

jelentőség nélküli frázis volna a törvényben, az országgyűlésről sem igen lehet valószinűséggel föltenni, hogy úgy gondolkozott volna. Végre is a kik e törvényt csinálták, foglalkoztak e kérdéssel s náluk oly önkényes szóhasználatot, hogy minden Habsburg nőtől bármily távol izen leszármazót a domus Austriaca tagjának tudtak s nevezni is akartak volna, föltenni nem lehet. Mert gondoljuk meg, hogy következetesen ők a domus Austriaca tagjának kellett hogy tartották legyen nemcsak a Lipóttól leszármazókat, hanem az összes előző ágak nőági maradékait is — csak kizárták a magyar koronában való örökösödéstől — s így főherczegeknek is; a mire csak rágondolni elég, hogy e föltevés tarthatatlanságát belássuk.

Hasonló ehhez Ferdinándynak az a felfogása, hogy igaz ugyan, hogy a portugall királyhoz etc. férjhez ment herczegnők megszüntek főherczegnői czímet viselni, s azt a ma tőlök leszármazó ivadékok sem viselik. «Erre azonban az 1723. évi törvényhozók, de különösen a magyar országgyűlés épen úgy nem gondolt, mint a hogy nem gondoltak arra, hogy századok mulva a törvényben felsorolt nőágak ivadékai oly számosak lesznek, mint tényleg lettek».* Kénytelen vagyok az 1723-iki országgyűlést védelmembe venni az ilyen nagyfokú felületesség vádjával szemben. Én mégis csak valószinűnek tartom, hogy mikor ezt a törvényt hozták, hogy most már átviszik a nőágra az öröklést, végig tekintettek azokon a nem is oly sok tagból álló nőágakon. És akkor mit láttak. Sorban következendők voltak Károly két leánya, Mária Terézia és Mária Anna, az egyik öt, a másik négy éves kis gyermek, mind a kettő valóban még osztrák főherczegnő. Azután, ha ezek magtalanul halnának el — két apró gyermek! a rendeknek bizonyára okuk volt tovább is szemügyre venni a lehető successorokat — a trónra Mária Jozefa kerülne, a ki akkor már három éve volt a szász választó felesége, tehát már nem osztrák főherczegnő; utána Mária Amália, a ki azon évben megy férjhez Károly Alberthez, a bajor választó fiához; mind a kettőről nem volt nehéz elgondolni, hogy ha gyermekeik lesznek, azok részben szász, részben bajor Prinzek lesznek. Majd utánok kö-

* 26. l.

vetkezett volna Mária Erzsébet, Leopold legidősebb leánya, ugyan megint főherczegnő, ámde ekkor egy 42 éves aggszűz, a kitől a rendek tekintetöket e miatt mindjárt az utána következő nővérre kellett hogy fordítsák, Mária Annára, a ki már 1708 óta V. János portugall király felesége, és a ki a rendeknek gyakorlatilag és szemléltetőleg is bemutathatta, hogy nem osztrák főherczegek is nagyon közel állhatnak a trónhoz, levén neki akkor négy gyermeke: Mária Magdolna, József, Károly és Péter, mindmegannyi portugall herczeg, egy sem osztrák főherczeg.

Kérdem, vajjon a rendek mindezekről nem tudtak csakugyan semmit, nem érdeklődtek az iránt, mikor a nőági successiót elfogadták, hogy ki is lesz — nem is a jövő századokban magyar király, hanem az ő életökben még az ő királyuk? Ha pedig mindezt tudták, fel lehet-e tenni, hogy ők csakugyan ezeket a portugall herczegeket, Pétert és a többit, osztrák főherczegeknek tartották, a mint ezt Ferdinandy rólok felteszi?

A mi egyéb megoldást is ad, hogy nem a czím viselése, de a törvényes és egyenrangú házasságból származás tesz valakit főherczeggé, az nem megoldás. Mert az a már portugall herczeg is törvényes és mondjuk egyenrangú házasságból született, még sem osztrák főherczeg ma; akkor lesz az, ha sorra kerül; az pedig, mintha a mi 1723-iki törvényünk egy külön osztrák főherczegi minőséget construált volna, Polner szerint azon három ágból törvényesen, Ferdinandy szerint egyenrangúlag is leszármazottakra nézve, az meg nem állhat, mint az Archidux-kérdésnél bővebben kifejtettem. És ez Ferdinandy felfogásával különben is ellentétes, a ki szerint a mi törvényünk épen nem állapította meg, hogy ki legyen főherczeg. Hogy pedig az egyenrangúság követelményét honnan veszi, nem tudom. Az 1900-iki törvényt most hagyjuk játékon kívül, az hatalmi szóval oldotta meg a kontroverziát: kijelentvén, hogy az 1723-iki törvényben ez benne van. De most épen azt keressük, csakugyan benne van-e és hogyan. Mellékesen megjegyzem, hogy Ferdinandy úr nem értett meg engem, mikor én a bécsi 1815. Schlussaktát mint ellenérvet a Szilágyi Dezső constructiója ellen felhoztam. Én e Schlussaktát nem az egyenrangú házasság szükségességének megállapítására véltem fon-

tossággal birónak, mint Ferdinándy úr állítja,[1] hanem arra hoztam föl, hogy ha igaz az, hogy az egyenjogúság kérdése az összes oda tartozó kérdésekkel: ki egyenrangú stb. az 1723-iki törvényben fixiroztatott az 1723-iki állapot szerint, hogyan lehet az, hogy az 1815-iki Schlussakta e tekintetben való szabályozásai, hogy a Reichsunmittelbarkeitot elvesztett családok (nem pedig, hogy melyek tekintendők Reichsunmittelbaroknak, mint Ferdinandy úr mondja) egyenrangúak maradnak, s melyek, mégis figyelembe vétetnek az osztrák főherczegi minőségnél megkivántató egyenrangúság elbirálásánál.

Ugyane kérdésre Schiller máskép felel. Egy kérdéssel:[2] miként lehet ez az 1815. Bundesakte és a 20-iki Schlussakte ugyanebben a dologban irányadó — már pedig irányadó — ama fejedelmi családok részére, melyeknek egyenjogúsági statutumai illetve szilárdul kifejlett egyenjogusági observantiája 1815 előtti időből való — azaz körülbelül az összes német fejedelmi családok részére? Ez Schiller kérdése. A válasz igen egyszerű. Azt a bécsi instrumentumot részben elfogadták azok, azok hozzájárulásával készült, a kikre vonatkozik, részben különben is érvényes jog azokra, a kikre vonatkozik — a német fejedelmi családokra. Olyan observantiát vagy családi statutumot, a mely semmi módon megváltoztatható vagy módosítható, vagy hitelesen magyarázható nem volna, én nem ismerek. És itt az illetékes factorok cselekedték ezt a megváltoztatást. De a mi esetünk más. Ha igaz az, hogy az osztrák ház egyenranúgsági szabályait, úgy a hogy azok 1722-ben fenálltak, tette magáévá a magyar törvény, a mint azt Schiller tartja, akkor azon a magyar törvényen az 1815. bécsi akta, a melyet Magyarországon törvényerejűnek senki sem ismer, változtatást nem tehetett, azt nem is magyarázhatta.

Ép úgy nem fogadhatom el Schiller álláspontját az öt leány kérdésben, a mely a most említettekéhez sokban hasonló. Az Austriæ Archiduces szerinte nem egyebek, mint a három császár és király mindkét nemű ivadékai. Ámde ezt már kifejezi maga a törvény a descendentes, sőt szerintök a suc-

[1] 25. l.
[2] 67. l.

cessores szavakkal; tehát az archiduces semmi újat sem jelentene. Viszont, a mit a hűbérjog figyelembe vétele segélyével kihoz, hogy minden leánynak leszármazóival az osztrák ház egy-egy új ággal gyarapodott és folytatódott; ezeknek in idea osztrák főherczegi voltuk nem szünt meg azzal, hogy idegen agnatio homályában lappangott s realissá csak bizonyos ágak kihaltával tudott volna válni: mindez egyrészt nem is áll, másrészt mit sem bizonyít.

Nem áll, mert csak jogászi transcendentalismus, hogy ők in idea osztrák főherczegek. A braganzai herczeg in idea sem osztrák főherczeg ma. Osztrák főherczeggé válik az és a leszármazói, a kire a successio rákerül. És nem is bizonyít semmit, mert 1722-ben is nagyon jól tudták, hogy az a sok európai fejedelmi sarj, a kinek ősanyái közt Habsburg leány is találtatott, nem osztrák főherczeg.

Hogy az öt leány kérdése voltakép hat leány kérdése, mert Mária Terézia is ily leánynyá válhat, ha Károlynak fia születik, csak enyelgés. És tovább füzhetném, hogy hét leány kérdése,* mert már akkor élt Károly második leánya, Mária Anna is. Az öt leány problémája nem akkori probléma, hanem mostani, tekintve a lányok számát és az ebből folyó elnevezést. Teljesen elismerném Schiller ellenvetésének helyességét, ha az akkori rendeknek vetné szemére, hogy ők öt leány problémájáról beszéltek, pedig hétről kellett volna, vagy helyesebben X leány problémájáról, levén akkor még a Károly propagativ képessége egy incommensurabilis mennyiség. De nekünk csak szabad öt leányról beszélni, mikor már biztosan tudjuk, hogy Mária Terézia esete nem lett problematikussá.

Már most Schiller idevonatkozó érveléséből az az eredmény jönne ki, hogy tehát ez az Austriæ Archidux kitétel tulajdonképen nem jelent semmit; az az csak azt, a mi előbb a törvényben részletezve elmondatott. Ez azonban a Schiller egyéb álláspontjával összeférhetetlen, mert ő az egyenrangu házasság kellékét előirva látja s így az Archiduxot jelentőség

* Ezt maga Schiller is megállapította azóta a Jogászegyleti értekezések közt megjelent beszédéhez füzött * alatti jegyzetben 33. l.

nélkül valónak nem tarthatja. Ennek kiegyenlítésére egy, előttem érthetetlen constructiót állít föl. Az az Austriæ Archidux először csak cognatust jelent, de másodlagosan agnatust is. Ugyanaz a szó ugyanazon helyen, ugyanazon kapcsolatban, tehát az ugyanazonosságnak minden elképzelhető kriteriuma mellett egyszerre s egyszersmind mást is jelent, jelent agnatust is minden ezen szűkebb házi tagsághoz való kellékek benfoglalásával együtt. Amikor tehát az én érvelésemmel kell szembeszállni az öt leány kérdésében, jelent cognatust, mi újat sem mondó, fölösleges szó; ha pedig az egyenranguság követelményének megindokolásáról van szó, egyszerre agnatussá lesz mindazzal, a mi abban benne van.

Ezt a kérdést különben Schiller t. tagtársunk tovább füzi jogászegyleti előadásában, a hol egyszersmind a «legitimos» jelzőnek az értelmét is összeegyeztetni igyekszik azzal a többköveteléssel, az egyenrangu házassággal, a mely viszont a nyomban következő Austriæ Archidux kellékben foglaltatik. Ő azt fejtegeti, hogy a Habsburg-Lothringen családra fenálló szabályok szerint való egyenrangu házasság a mi törvényünkben is csak e családra s majd — ennek fiágon kihalta esetére — a mindenkor sorra jutó új nőág agnatiójára, a mindenkori általa úgynevezett szükebb értelemben vett, Archidux-okra vonatkozik. De az Archiduxok azon nagy tömegére, kik ma csak «in idea» azok, a tágabb értelemben vett Archiduxokra, arra a sok bajor, portugál s minden más családbeli, de Leopoldtól leszármazó herczegekre a mi törvényünk csak a legitim házasságból való származást kivánja meg s erre való a legitimos successores kitétel.

Nagyon sok kifogásom van e constructió ellen. Schiller maga is tovább azt állítja, hogy ezek a tágabb értelemben vett osztrák főherczegek, vagyis a különböző Braganzák, Wettinek, Windischgrätzek, Liechtensteinok stb. ezt, ma és mindaddig, míg sorra nem kerülnek s nem lesznek szükebb értelemben Austriaca Domus, Archiduces Austriæ, mindaddig nem az osztrák házi szabályok alatt állnak, hanem a maguké szerint igazíttatik az ő családjokhoz való tartozás, a nálok megkivánt egyenranguság mértéke etc. Vagyis ha pl. a Windischgrätzek enyhébb egyenrangusági szabályokat ismernek házi törvényeik-

ben arra, hogy valamely házasságból született teljes jogu Windischgrätz legyen s megelégszenek nem reichständisch grófnővel vagy egyszerü nemes nővel is, hát az ilyen házasságból született gyermek Windischgrätz lesz s ő vagy valamelyik unokája, ha a sor rájuk kerülne, trónra kerülhetne új leányági agnatiót alapítván. Vagyis addig, míg trónra nem kerül, leszármazás tekintetében a saját házi joga az irányadó. Ezt mondja Schiller és helyesen mondja. De most azt kérdem tőle, ez a Windischgrätz, Braganza etc. házijog hol van elismerve a magyar törvényben? Schiller szerint két kivánalom foglaltatik a mi törvényünkben a successorokra: a mig nem szükebb értelemben Archiduxok, az egyszerü törvényes házasságból születés, a mint pedig trónra kerül a leányág, az egyenrangu házasságból születés az osztrákházi szabályok szerint. Hol marad itt időközben való respectálása a többi Braganza etc. házi szabályoknak? Schillernek, ha tételéhez hű akar maradni, azt kellett volna mondani, míg trónra nem kerül valamely leányág, Liechtenstein, Braganza, stb., a míg tehát rájuk a szigoru egyenrangu házasság kivánalmát magában foglaló szükebb Archidux minőség nem alkalmazható, addig a magyar trónra való successióképesség nem az illető családok házi törvényei szerint a családhoz tartozáshoz megkivánt foku egyenrangu házasságból való származás, hanem egyszerüen törvényes házasságból való származás által tartatik fen. Vagyis Schillernek azt kellett volna mondani s kellene most is tartani, ha törvényinterpretatiója jó, hogy ha pl. egy Leopoldtól származó Braganza most, vagy száz évvel ezelőtt egy Missheirathot kötött, de törvényes házasságot, az abból származó gyermek s annak összes törvényes leszármazói, a kik pedig a Braganza házitörvények szerint nem Braganzák, mégis beállnak a successorságot igényelhetők sorába, mert ők legitim successorai a Schiller által vett értelemben azon három király és császár valamelyikének. Ez maga is mutatja, hogy Schiller constructiója hová vezet és mennyire tarthatatlan, eltekintve attól, hogy nincs senki, a ki elhinné, hogy ha az az 1722-iki törvényhozó mindezt igy szabályba akarta volna önteni, azt a lapidáris négyszavu kitétellel: legitimos successores Austriæ Archiduces tette volna. Példátlanul zavaros és homályos ezen

törvények stylusa, de még sincs jogunk róluk föltenni, hogy ilyesmit így akartak volna megszövegezni s ily talányokat akartak volna föladni az utókornak.

Az öt leány kérdéssel kapcsolatban már most Polner azt mondja, hogy annak megállapítására, hogy ki a főherczeg, nem is gondoltak a törvény megalkotói s így az nincs is benne. Ők abban a hitben voltak, hogy az osztrák ház tagságához nem kell egyéb, mint osztrák főherczegtől és főherczegnőtől és kánonjogilag érvényes házasságból való származás. Ámde az 1900: 24. t.-cz. hitelesen belemagyarázta az egyenranguság kellékét s így minden vitatkozás csak akadémikus jellegü most már.

Ha az «akademikus» feleslegest jelent itt, úgy nem értek vele egyet. Épen az a czélunk, hogy a törvény belső indokoltságát vizsgáljuk. Másrészt: ha talán Szluháék nem is tudták a Missheirath dolgát, a morganatikus házasságot nem is ismerték, bár ezt alig hiszem, de tudták, ismerték a kanczelláriánál, még jobban az udvarnál. És ha csakugyan olyan, az osztrák, mondjuk, házi szabályozástól így alakilag mindenben teljesen különálló szabályozást akartak végezni, gondoskodtak volna a Missheirath, a morganatikus házasság kérdésének a magyar törvénybe való fölvételéről. Hiszen egyáltalában figyelembe veendő, hogy e törvénynyel nemcsak a táblabirák, Szluháék foglalkoztak, hanem az udvar is, legalább is oly nagy érdeklődéssel; és ha az öröklési rend itt az osztrákra való minden utalás, rátámaszkodás nélkül szándékoltatott rendeztetni, föltétlenül gondoskodnak, hogy abban a conformitás minucziózus szabályozással biztosíttassék és nem engednek tért annak, a mi Polner szerint itt történt volna, hogy e törvényben tulajdonképen a férfi- és nőág teljesen egyforma jogosítottságát állapítsák meg, a mi a két öröklési rend párhuzamosságának s az elválaszthatlan együttes birtoklásnak a legrövidebben véget vethetett volna.

IV.

Ez átvezet bennünket a fölvetett kérdések tulajdonképeni lényegére; arra, hogy vajjon az 1723-iki törvények a magok szövegével végzik-e az örökösödési kérdések teljes szabályozá-

sát, a mint azt a képviselőházi vitában tartották, avagy vannak-e utalások benne más jogra, a mint azt addig tartották és én ma is tartom.

De itt mindjárt előre kell bocsátanom, hogy nem áll az, mintha én az 1900: 24. t.-cz. azon kijelentését nem tartanám helyesnek, mely szerint a trónöröklésnek az 1723: 1. és 2. t.-cz.-ben foglalt szabályozása úgy keletkezése, mint föltételeire és tartalmára teljesen önálló.* Legfeljebb a tartalmára nézve való önállóságot, ha az azt akarja jelenteni, hogy abban utalás nincs, kifogásolnám. De egyébként épen értekezésemben is végeredménykép foglalom össze, hogy az teljesen egyezik az 1900: 24. t.-cz. ezen kijelentésével, csak azon okoskodással nem, a melynek alapján ide jutottak. Plane a *keletkezés* önállósága tekintetében való kételyre még csak távoli nyomot sem lehet találni értekezésemben.

Miután annak, hogy a mi törvényünk incorporative utal az osztrák öröklési rendre, egyik legerősebb bizonyítéka épen a mi törvényünknek ily hivatkozása, Polner ezt azzal törekszik megerőtleníteni, hogy azt mondja: felesleges és semmitmondó e hivatkozás az odaát érvényes elsőszülöttségi rendre, mert ilyen csak egy van és így ha elsőszülöttségi rendet állapit meg a magyar törvény, elsőt az osztrák, akkor ugyanazt állapították meg hivatkozás nélkül is. Ámde itt az a fontos, hogy egyáltalában hivatkoztak s hogy azt tették magukévá. Különben is, ezzel is biztosítani akarták az uniót. Azt az elvet mondották ezzel ki, hogy két különböző szabály nem állhat fen Ausztriában és Magyarországon a sorrend tekintetében és így nem állhat elő az az eset, hogy azt mondhassák: ez osztrák szabály, de nem alkalmazható a magyar sorrendre. Végre is az elsőszülöttség elve egy jogi elv, a melyből különböző elmék s különböző jogi felfogások különböző következtetéseket vonhatnak s ez meg is történhetnék, ha mindkét szabályozás külön s a másikkal való azonosság hangsulyozása nélkül mondja ki ez elvet. De nem történhetik meg így, mikor a magyar szabályozás az osztrákot tette magáévá.

Ezzel együtt átvették a fiágra való áttérés szabályozását

* Polner id. ért. 25. l.

is, a mi a magyar törvényben nincs benne. Téves szerintem Polner okoskodása, a ki egyrészt azt mondja: felesleges az osztrák sorrendre való hivatkozás, mert az elsőszülöttségi rend az mindenütt egyforma; másrészt mégis azt tartja, hogy mivel a magyar törvényben a fiág elsőbbsége a női fölött szabályozva nincs, ebből az következik, hogy ezt nem is akarták megállapitani. Tehát a magyarok, a kik conformitást akartak, a kiknél az egész nőági örökösödés megállapitásánál a főczél épen az volt, hogy ez a nőági magyar király mindig az osztrák birtokok ura is legyen, tehát az udvar, a melynek szintén elsőrangu érdeke a szétválaszthatatlanság biztosítása, ők mind hagyták szétágazni a két szabályozást. Ám a helyes logika ez volna: ime mégis van a sorrendi szabályozásnál egy kérdés, a mely csak az osztrákban van rendezve; miután pedig a magyar kimondja, hogy az osztrák sorrend szerint való, azzal egyező legyen itt is az utódlás, természetes, hogy ezt az osztrákból kell átvenni, tehát a két rendezés nem szétágazó, tehát van értelme az utalásnak.

Azt sem fogadhatom el, hogy az 1. és 2. t.-czikk között oly eltérés volna, melyet állítólag az ország függetlenségének előnyére fel kellene használni (32. l.). A 2. t.-czikkben szintúgy van hivatkozás az osztrák rendre, juxta stabilitum per Sacram Caes. ac Regiam Majestatem in aliis quoque suis Regnis... Primogeniture ordinem. Különben is ez az összefüggés a két öröklési rend között az ország függetlenségét miben sem csorbítja.

Polner mindenütt azt bizonyítja, hogy a magyar törvényben történnek szabályozások s mint ilyenek eltérő jogalapon nyugszanak, mint az osztrák jogforrások. De hiszen ezt senki sem vonta kétségbe. Állítva csak az lett, hogy azon belül, a mit magyar törvény — itt is az osztrákkal egyezően — megállapitott a sorrend tekintetében, ezen körön belül az elsőszülöttségi rendre nézve hivatkozik az osztrák szabályozásra, vagyis e körben az osztrák szabályokat a magáévé teszi. Ezt pedig az 1. és 2. t.-czikkek sokszoros hivatkozásaival s kijelentéseivel szemben Polner nem képes megczáfolni. Megjegyzem, hogy itt bátran lehet az 1. törvényczikkre is hivatkozni, mert ha mindaketten úgy is tartjuk, hogy benne nem szabályoznak

a rendek, ámde szándékukat, czélzataikat, felfogásukat benne mégis kifejezik. És most bennünket ez érdekel. Hogy mit akartak ők és hogyan akartak 1722-ben szabályozni. Erre pedig teljes világot vet az 1. t.-cz. 3. és 4. §-a; successionem... secundum normam in reliquis Suæ Majestatis... Regnis... jam per Eandem ordinatam, stabilitam, publicatam et acceptatam.... dirigi, servari et custodiri vellet; Ita, ut illa, vel masculus Ejusdem Hæres, qui, vel quæ, præmissorum Augustæ domus Austriacæ Regnorum et Povinciarum Hæres, juxta memoratam normam Primogenituræ, in Augusta Domo Austriaca receptam existet; eodem Successionis... Hæreditario Jure etiam pro infallibili Rege Hungariæ... habeatur et coronetur.

Viszont az, hogy az 1. t.-czikkben egy szabályozás van a férfiág elsőbbsége tekintetében, a mely azonban a 2. t.-czikkben nincs benne, épen mellettem bizonyít. Polner maga is úgy tartja, hogy a rendek nem az 1. t.-czikkben akartak szabályozni, hanem a 2-ikban és hogy a férfiágra vonatkozó 1-ső törvényczikkbeli szabályozás a 2-ikban nincs benne, sőt szerinte az osztrákban sincs kifejezetten; viszont maga is elismeri, hogy itt a rendek a magok megértését fejezik ki az osztrák örökösödési rendet illetőleg. Világos tehát, hogy ha ők teljesen akarták volna az örökösödést a 2. t.-czikkben szabályozni, akkor ezt a helyet a 2. t.czikkbe tették volna. De nem teszik, bár látszik, hogy tudtak róla, felemlítik, mint az odaát megállapított rend egyik tételét, oly részletet, melyet maguk átvesznek mint a többi az elsőszülöttségi rend körébe tartozó szabályt.

Ez a föltünő tény azonban, hogy a férfiak elsőbbsége csak az 1. t.-czikkben, mely Polner szerint sem rendelkező rész, érintetik s ott sem teljesen és kimeritően, a 2. t.-czikkben pedig egyáltalában nem, a mi egyik erős bizonyítéka annak, hogy itt az öröklés teljesen és kimerítően szabályozva nincs, egy radikális lépésre vitte Polnert. Arra, hogy megállapítsa, miszerint 1722-ben a férfiág mai értelemben vett elsőbbségét megállapitani nem is akarták. S a ma elfogadott s elismert szabály, hogy a míg a főágban férfiak vannak, azok a nőket megelözik, csak egy későbbi törvénymagyarázat, az 1791 : 1. és 2. t.-cz. útján állapíttatott meg. (Az 1867 : 1., 2. és 3. t.-czikkekben,

melyeket Polner szintén fölhoz, erre nézve nincsen semmi, azokat tehát bátran mellőzhetjük.)

Polner ezeket mondja:

Az 1791 : 1. és 2. t.-czikkekben Lipót successiója indokoltatik azzal, hogy Józsefnek fiúgyermeke nem maradt. «II. Józsefnek egyáltalában nem maradt ivadéka s így minden értelmezés mellett II. Lipótnak kellett következni; csakhogy ez a következés azzal van indokolva, hogy fiúivadékok nem maradtak, a miből az következik, hogyha leányai lettek is volna, azok nem következtek volna. Miután ez a törvény és a hitlevél az országgyűlés és a király megegyezésével lett így szövegezve, a trónutódlás rendjének hiteles magyarázatáúl tekintendő». (36. l.)

Mindjárt előljáróban egy lappangó föltevést akarok eloszlatni. Hiteles magyarázatról rendszerint akkor szoktunk szólni, mikor valamely törvényhely értelmezése körül nézeteltérés van, s a törvényhozó maga állapítja meg a vitás törvényhely helyes értelmét. Vagyis ahhoz, hogy valamely törvényhozói ilyes kijelentést hiteles törvénymagyarázatnak nevezünk, rendszerint hozzá füződik az a föltételezés, hogy az öntudatosan, vitás értelem megállapítása czélzatával vagy tudatában történt. Ha tehát az 1791. törvény vonatkozó helyét hiteles törvénymagyarázatnak nevezzük, könnyen alácsuszik az a föltevés, hogy tehát addig vitás volt, vajjon a férfiágnak elsőbbsége van-e az 1723-iki törvények alapján a nőág fölött. De kérdem, volt-e vita e kérdésben? Vajjon van-e annak is nyoma, hogy a közfelfogás átváltozott 1791-ig e kérdésben? Van-e annak nyoma, hogy 1723-ban és közvetlenül utána úgy tartották, hogy a férfi- és női ág egyenjogosult? Ha nem, a mint én legalább nem tudom, hogyan lehet azt megállapitani, hogy az az 1791. törvény az 1723-ikinak hiteles magyarázatát akarta adni, s hogy nem egyszerűen az 1723. szabályozás alkalmazása volt, belőle vont indokolással. Vagy ha csakugyan a férfiág mai elsőbbségének jogalapja tényleg az 1791-iki törvény, nem az 1723-iki, honnan van az, hogy mikor az öröklési rendet megállapitó törvényekre történik hivatkozás, pl. a koronázási Diplomában stb., ott csak az 1723. törvények, és nem az 1791-ikiek is, idéztetnek?

De mire alapítja Polner azt a nézetét, hogy az 1723 : 2. t.-czikkben a leányoknak a férfiakkal egyenlő örökösödési joga lett megállapítva, kivéve az 1. t.-cz. 3. §-ában érintett esetet (a mit különben, ha Polner felfogása az 1. törvényczikk felől helyes, a 2-ikban kellett volna kifejezni).

Alapítja arra, hogy a törvény szerkesztője s alkotói magyar jogi műnyelvvel éltek s magyar örökjogi intézményekre gondoltak. (Bár láttuk, hogy Polner szerint ők sokszor nagyon beleélték magukat az osztrák jogi nyelvbe is.) A törvényben utriusque sexusnak adatik az öröklés, már pedig az utriusque sexus záradék az adománylevélben mindkét nem egyforma örökösödését állapítja meg. És ha a nőágra áttérvén, újból csak a férfiak örökösödését akarták volna megállapitani, arra a præfectio intézményét használták volna utriusque sexus záradék nélkül.

Hogy mindjárt ez utóbbira reflektáljak: ez érv meg nem állhat. Mert egyrészt senki sem akarta kizárólag a fiág öröklését (áttérvén egyizben nőágra) újból behozni.

Másrészt a közönséges magyar jog, melyet itt Polner a rendekkel alkalmaztatni akar, nem ismeri az elsőszülöttségi öröklés intézményét, s így már csak ezért sem gondolhattak ők egyszerű közönséges magyar magánjogi öröklésre.

Ámde e mellett az is figyelembe veendő, hogy itt az utriusque sexusnak egyáltalában nincsen meg az a magyar jogi terminus technicus jellege, mint a hogy azt Polner gondolja. Mert ha mind a két nemet akarjuk kifejezni; ha azt akarjuk kifejezni, a mint 1723-ban akarták is, hogy úgy a férfi, mint a női nemen levő főherczegek succedálhatnak, azt egyszerűbben latinúl kifejezni nem lehetett. És hogy a magyar jogban is, mikor mindkét nemet akarták érteni, szintén ezt használták, abból nem következik, hogy mindenütt, hol e kifejezés használtatik, a donatióban való törvényes öröklés összes szabályai érvényesülnek. Hogy pedig a magyar jogi gondolkodás, a magyar öröklési jog szabályai nem vitettek egyszerűen át az 1723-iki szabályozásba, hogy a törvényhozók tudtak a megszokott magyar örökjogi szabályozáson kivül is gondolkozni, azt rögtön belátjuk, ha meggondoljuk, hogy a rendes örökösödés a descendensek egyenlő osztálya szerint

ment végbe, itt pedig a primogenitura és oszthatatlanság elve érvényesült, a mihez ők különben a hitbizományok akkor már nálunk is meglevő intézménye által is szoktatva voltak.

Ha csakugyan annyira át voltak hatva a rendes magyar öröklési szabályoktól, hogy van mégis, hogy az 1. törvényczikk 3. §-ában a férfiaknak azon említett elsőbbségi szabályozása meg van pendítve. Ilyet sem ismert a magyar öröklési jog az utriusque sexus esetén, honnan mégis megcsendülése a hűbérjognak?

Polner azért teszi föl az országgyűlésről, hogy ily rendezést akart végezni, jóllehet az elválaszthatlanságot is biztosítani akarta, mert azt hihette, hogy Ausztriában is így van rendezve a kérdés, miután az országgyűléssel közölt osztrák örökösödési szabályozások e kérdésről hallgatnak. Pedig ezek a szabályok épen nem hallgatnak erről a kérdésről. Ott van a pactum mutuæ successionis, a mely az országgyűlésnek bemutattatott, a mely az 1713-iki pragmatika szankeziónak fundamentomát és kiegészítő részét teszi, s a hol a férfiak elsőbbsége minden kétséget kizárólag megállapíttatik. Ez az okmány nemcsak hogy bemutattatott az országgyűlésnek, hanem a Genuina Informatio ismerteti is épen a férfiág elsőbbségére vonatkozó tartalmát. «... quamdiu eorum aliquis Masculus superesset, Feminas et inter Masculos Primogenitus reliquos Fratres postgenitos ab omni prorsus hæreditate et successione remotos haberet.»

De mindettől eltekintve, újra csak ismételnem kell, a mit fentebb mondottam: hogy ha a magyar országgyűlés nem is ismerte az osztrák szabályozást igazán, csak ismerte az udvar? Hogyan történhetett, hogy ily törvényt szentesíttettek? Vagy azt tegyük fel, hogy viszont az udvar meg nem tudta, hogy mi mindent rejt magában a magyar törvény, épúgy, mint a hogy az országgyűlés nem tudta, mi van az osztrákban s így akartak conformis szabályozást végezni? Ez mégis kissé vigjátéki szinezetű bonyolódás volna. De Polner szerint már csak azért is valószinű, hogy a férfi- és nőág egyforma jogát hozták be 1722-ben, mert e nélkül nem találták volna az egész örökösödési rendezést oly nagy elvi változtatást megállapítónak, mint a hogy azt 1722 táján felfogták. Én úgy hiszem, ha ez

okból volt oly általános és nagyfokú a törvény fontosságának a tudata, akkor abból az udvar is csak megtud valamit és így lesz valaki, a ki mind a két öröklési rendet helyesen ismeri, tudja, hogy a kettő nem vág össze és így csak megakadályozzák ilyen törvény létrejövetelét. De meg, ha csakugyan ez okból volt ily nagy a változás, az újítás érzése, kérdem, mikor szünt az meg; mikor változott át minden hang és szó nélkül oly felfogássá, a minőt 1791-ben minden ellentmondás s kétkedés nélkül vallottak? De úgy hiszem fölösleges e kérdéseket föltenni. Elég nagy újítást hozott be az 1723-iki törvény azzal, hogy nőkirályt ültetett a trónra, a milyen 400 év óta nem volt, és nőágak egymásutáni sorának trónrakerülését tette lehetővé előre való intézményes szabályozással.

Egy további érve Polnernek, hogy a mi öröklési rendünkben még több is van, mint az osztrákban: a római katholikus kellék. De ez mit sem bizonyít. Mert e szabály, habár nem irottan, de odaát is megvolt, s a magyarba való fölvétellel csak biztosítani akarták. De különben is az, hogy a magyar törvény többet foglal magában, mint az osztrák, az én fölfogásomat nem czáfolja. Hiszen a magyar törvény a maga részéről mindazt, a mit biztosítani akart, hogy meglegyen, megmaradjon, fölvette; s ezen belül marad az austzriai successor minőségnek netán való egyéb kelléke, a mi rá nézve közönyös, csak ellentétben ne legyen a saját maga által megkivánt kellékekkel.

V.

Azt is mondja Polner, hogy ha trónutódlási nyilt kérdések új szabályozására volna szükség, azt nem lehetne házi törvények útján szabályozni, hogy azután így kerüljön azon nem incorporativ utalás folytán a magyar jogba. Ezzel szemben csak utalok értekezésemben világosan kifejtett álláspontomra: A magyar törvény megállapította némely leányágak öröklését; az ágak egymásutánját, s azt, hogy a trónra kerülő római katholikus vallású és ausztriai főherczegi successor legyen, vagyis miután az együttes birlalás elve is egyenrangú jelentőségű momentuma a szabályozásnak, az osztrák uralkodásban is utód legyen. Ezek a kellékek, a melyeket a sorra kerülőben,

hogy az itt király lehessen, megkiván. A sort pedig úgy állapítja meg, hogy magáévá teszi az Ő felsége által (hogy röviden szóljak) Ausztriában megállapított elsőszülöttségi rendet. Azt, a mi ott akkor megállapitva és érvényben volt. Tette pedig azért, hogy a nagy czélt, Magyarországon és az osztrák birtokokban egy ugyanazon fizikai személynek uralkodását és e végből a sorrendi szabályozás egyformaságát biztosítsa.

A magyar törvény tehát, mikor Magyarországon a trónutódlás ügyét szabályozta, megállapította 1. a vérszerinti leszármazás kellékét, a melyet a királyban megkiván; 2. a leszármazásból következő azon ismérvet, a mely a leszármazók közül a királyságra concrete jogositottat meghatározza (az úgynevezett sorrend); és 3. azon egyéb kellékeket, melyeket ezen soron levőnél még megkiván arra, hogy király lehessen.

Mind e három momentum szabályozásánál teljes conformitást akart elérni az osztrák birtokokban való utódlásra vonatkozó szabályozáshoz, mert az együttes birtoklás, vagyis a két államban egyidejűleg ugyanazon fizikai személynek uralkodása nemcsak czélja, hanem egyik fő tartalma is e törvényes rendezésnek. E végből ad 1. ugyanazon kelléket állapította meg mint Ausztriában, csak azzal a különbséggel, hogy kevesebb ágra szorította, vagyis az egész egyöntetű rendezés, együttes birtoklás nem szólt minden Ausztriában uralomra jogosult ágra, hanem csak kevesebbre; de ezen körön belül aztán teljes a conformitás; ehhez képest ad 2. részint kifejezetten állapítja meg a sorrendet, midőn a három főág egymásutánját állapítja meg, részint úgy, hogy az odaát akkor érvényes elsőszülöttségi rendet teszi meg a magáénak is. — A helyett, hogy az akkor ott érvényes sorrendet szóról-szóra leirná s bevenné a törvénybe, ha ugyan megtehette volna, kijelenti, hogy azt magáévá teszi. Ez lehet talán törvényszerkesztési szempontból kifogásolható, lehet talán az állami önállóság külsőségei, azon túlideges érzékenység szempontjából, melylyel ma e kérdéseket tárgyaljuk, hibás eljárás, de a mint lényegében ezen törvényhozási alkotás önállóságát miben sem érinti, másrészt azon czél szempontjából, hogy a sorrend azonosságát lehetőleg biztosítsa, nem is oly rossz methodus; plane az osztrák sorrendnél, melyet egy pár határozott mon-

datban lemásolni nem is lehetett volna. De újra ismétlem: ez incorporativ utalás, ezt a törvény magába fölvette azon tartalom szerint, a milyennel 1722-ben birt, és így ezt Magyarországra is kihatólag érvényesen megváltoztatni csak a magyar törvényhozás képes.

Végre itt van a harmadik csoport, kellékek, a melyeket az így meghatározott egyénnél még megkiván a törvény, hogy király lehessen. E kellékek, hogy római katholikus legyen és hogy legitimus successor Austriæ Archidux legyen. Vagyis, a mint én értelmezem, törvényes utód az osztrák főherczegi állásban vagy minőségben, és pedig, miután az együttes elválaszthatatlan birtoklás elve a törvényben dominans elv, csak logikus, hogy az osztrák uralkodói minőségben való successornak tartom, bár *magában véve,* mint már sokszor ismételtem, ez a hely azt az értelmezést is megengedné, hogy a családi állásban, rangban való successor. Már most akár így, akár amúgy értsük, az bizonyos, hogy a mi törvényünk azt, hogy mi tartozzék még az ausztriai archiduxi minőségben való succedáláshoz, nem szabályozta; kelléknek azt kivánta, hogy ausztriai successor legyen. Tehát ép úgy nem szabályozta külön, hogy ez mitől függjön, mint a hogy nem szabályozta, hogy a római katholikussá lételhez mi kell, s annak lenni mikor szünik meg az ember. Sem az áttérés, sem a kilépés módozatait a magyar jog nem szabályozza, rábizza az egyházjogra; a nélkül, hogy a magyar állam önállóságára e miatt valamely árny vetődnék. Épúgy azzal, hogy megkivánja, hogy ottani successor legyen, nem adott föl az ország függetlenségéből semmit, mint a hogy azt összes ellenfeleim vélik.

Így Schiller a magyar királyi méltóságnak az osztrák uralkodó testébe beolvadását látja abban, hogy a successor Austriæ Archidux minőség egyik kellék. Ám jó, hagyjuk egy perczre függőben e kitétel értelmét: kétséges-e az «una cum regno Hungariæ Possidendis...» értelme? És vajjon kevésbbé «brutálisan», hogy Schiller szavát használjam, fejezi ki ugyanezt az eszmét a magyar törvény, az 1723:1. t.-cz. ezen kitétele «ut illa, vel masculus Ejusdem Hæres, qui vel quæ, præmissorum Augustæ Domus Austriacæ Regnorum et Provinciarum

Hæres... existet, eodem Successionis... Hæreditario Jure etiam pro infallibili Rege Hungariæ habeatur...»

Ámde nagy különbség van, mondja Schiller, ha nem is in rerum natura, de a nemzetek tudatában és imponderabilék mozgatják lelki világában, a között, hogy magyar jog szerint az a magyar király, a ki az osztrák jognak megfelelő szabályozása szerint osztrák uralkodó főherczeg, osztrák császár, és a között, hogy az osztrák uralkodó már ennélfogva magyar király, bárha magyar törvény rendelkezése folytán. Ezt azonban én soha sem mondottam és Schiller is csak valószinűleg az ellentét plastikusabbá tétele végett *egyszerűsítette* így az én álláspontomat. Szerintem *egyik kelléke* a trónra következőnek, hogy törvényes osztrák uralkodó is legyen, de soha sem mondtam, hogy eo ipso, azért mert osztrák uralkodó, magyar király is lesz. Sőt én, egyenesen a koronázó országgyűlésnek vindikálom azt a jogot, hogy mint a többi kellékeket, úgy ezt is, természetesen a maga használatára, nem az osztrákok számára, vizsgálat tárgyává teheti és tegye. Csak egyik kellék. Ha odaát megváltoztatnák a nőág sorrendjét, s teszem az actualis volna, mi nem acceptálnók azon megváltoztatott sorrend szerint ott legitim osztrák uralkodót, mert mi a sorrendet törvényünkben állapitottuk meg. Ha ő nem volna római katholikus vallású, s odaát mégis hajlandók volnának legitim uralkodónak elismerni, mi még sem koronáznók meg. És ép úgy, ha a soron levő, s szerintünk successor odaát lemondana az ausztriai successióról, de nálunk nem: vajjon acceptálnók-e őt? Tehát minden kelléknek meg kell benne lenni, a mit a magyar törvény megkiván és még, ugyancsak a magyar törvény szerint, ausztriai successor is legyen. Ha tehát az ausztriai successorsághoz olyan is kivántatnék, a mi ellentétben van a magyar törvény szabályaival: megakadt a harmonia, nem fogadjuk el magyar királynak, mert nincs meg benne a magyar törvény által megkivánt minden kellék. De ha az ausztriai successorsághoz a magyar kellékeket nem érintő kivántatik meg, az nem okoz kolliziót. Épen ennélfogva talán nem helyesen fejeztem ki magam, midőn itt «nem incorporativ utalásról» szóltam. Itt nincs is utalás; az osztrák successorság plus követelményei nem is foglaltatnak mindenkori tartalmuk

szerint a magyar jogba. Csakis ez a kellék, minőség, hogy *ausztriai successor*, van fölvéve ide. Annak megbirálása tehát, hogy ezen kellék megvan-e a szóban forgónál, történik az országgyülés által, a mely ekkor idegen jogszabályokat vizsgál úgy, mint más esetben a tárgyi világ más jelenségét, pl. a testi születés tényét, s azok alapján állapítja meg, hogy ez a kellék fenforog-e vagy nem. Épen úgy, mint a római katholikus minőségnél. Ott is kétség esetén nem a pápa ad ki bizonyítványt, hogy római katholikus-e az illető, hanem a magyar országgyülés állapítja azt meg. Pl. ha a pápa excommunicálta, római katholikus-e vagy nem! Az egyházjog — idegen jog — szabályait vizsgálja, mérlegeli az országgyülés, a melynek számára ez ép úgy a tényállás egyik alkateleme, mint a pápai átok és dönt abban, megvan-e a római katholikus kellék vagy nincsen. És ha elegendő ok a római katholikus vallás hiánya arra, hogy a máskülönben soron levő nálunk ne succedálhasson, olyan ijesztőnek látszik az a felfogás, hogy a successióra képtelenné tesz az is, ha nem osztrák successor, nem birja kezében az osztrák állam hatalmát? Az az együttes birtoklás nem olyan egyszerű törvényhozási ratio, mint a milyennek Polner tartja (41. lap), a mely ott lappangott a törvény alkotásakor, de a jó szerencsére bizták, hogy érvényesül-e. Az együttes birtoklás a törvényben előirt rendelkezés, a melynek sanctiója is van abban, hogy kelléknek állítja oda az osztrák uralkodói minőséget ahhoz, hogy ezen rendezés alapján succedálhasson az a leszármazó nálunk. A mit Deák is így fejez ki: «... minek természetes következménye, a mit a magyar törvény is kimond, hogy mig a jogosultak ki nem halnak, Magyarországban is ugyanazon örököst illeti a korona, kit az örökös tartományokban.»* Majd másutt, Lusztkandl azon szavaival szemben, hogy 1848-ban a personal-unio personale Dualität-be ment át: «Ezen élcznek értelme valóban nincs, mert a 48-iki törvények is ugyanazon fejedelmi személyt ismerik el magyar királynak, ki a többi örökös tartományok fejedelme;... és a fejedelemnek nem véletlen esetből származott, nemcsak egy esetre szoritott, hanem az ország- és uralkodóház közötti ünnepélyes szerző-

* Id. m. 53. l.

dés által megállapitott ugyanazonossága az a kapocs, a mely a különben egymáshoz nem tartozó országokat összetartja.»[1]

Szükséges ezt a közismert, s mindenki által osztott felfogást nyomatékosan hangsúlyozni, s véle az unióra vonatkozó törvényes szabályozások másodrendűsége ellen tiltakozni, a mi tisztelt ellenfeleim álláspontjából nolens volens előáll. A törvényben nincs külön, egymástól izoláltan szabályozva először a trónutódlás, másodszor az együttes birtoklás, harmadszor az ország alkotmányának a biztosítása. Azok együtt egy organikus egészet képeznek, egyik a másiktól föltételeztetik, különbség legfeljebb abban van, hogy az együttes birtoklás a successio egyik föltételének állíttatik oda, míg a törvényes assecuratio csak törvényes parancs, szabály, a melyet, mint a törvényt, meg kell tartani, a melynek megszegése az alkotmányban másutt előírt s még azon kivüli súlyos politikai következményekkel jár, de nem állapíttatott meg, mint a successio egyik kelléke, s azért nem bontja meg a successio rendjét, vagyis oly soron levő, a kiben nem érvényesülne az együttes birtoklás, király nem lehetne, oly successor pedig, a ki a törvényes biztositásokat nem adja meg, törvényszegő, nem törvényes, de király.

VI.

Ezek után még röviden foglalkoznom kell Ferdinandy t. tagtárs úr ellenvéleményével, a mennyiben az eddig elmondottak azt nem érintenék.

Mindenek előtt, a mit már Schillernél kifogásoltam, fokozott mértékben kell tennem ő nála: oly felfogást imputál nekem, úgy reassumálja az én értekezésem végeredményeit, hogy azt én a magaménak el nem ismerhetem. Hogy én szerintem «itt a trónrakövetkezési rend meg sincsen határozva, nincsen fixirozva, hanem egy idegen állam által tetszés szerint bármikor módosítható az ország minden hozzászólása nélkül.»[2] Úgy gondolom, hogy az ily velős rövidítésnek s egyszerűsítésnek helye lehet költői művekben, hol bizonyos érzelmeket akarunk föl-

[1] Ugyanott 18. l.
[2] L. Ferdinandy ért. 5. l.

kelteni, de tudományos tárgyalásnál jobban kell ragaszkodni az eredetihez, melyet visszaadni kivánunk s mindazon különböztetésekhez, melyeket ott megtenni a szerző jónak látott.

Én az öröklési rendet világosan és kétségtelenül az 1722-iki állapot szerint átvettnek és fixirozottnak vallottam és mondtam, hogy a kellékeket és azok között az ausztriai successorságot, mint egyik kelléket a törvény állapitja meg; de hogy ki legyen ausztriai successor, azt megállapitani természetesen nem ezen törvény dolga; ha tehát oly minőségeket kivánnak meg, melyek ezen törvénynyel nem ellenkeznek, pl. az egyenrangú születést, ezt ez a törvény nem bánja; ha azonban az ausztriai successorság kellékei s ezen törvény megállapitásai közt ellentét volna, a magyar országgyűlés nem acceptálná azt az ausztriai successort; vagyis ha a harmonia a magyar és osztrák szabályozás közt megszünnék, megakadna a törvényes rendje a trón betöltésnek, megakadna az alkalmazhatósága a nőági öröklés szabályainak s épen ezért ily súlyos sanctiója levén a két öröklési rend teljes párhuzamossága szabályának, ez a legnagyobb biztositéka, hogy a divergentiák kerültetni, s az összeegyeztetés jó eleve biztosíttatni fog minden esetben.

Világosan megmondtam, hogy mind e kellékek vizsgálata a koronázáskor az országgyűlést illeti meg és így igazán csodálkoznom kell Ferdinándy úr azon erőteljes nyilatkozatán, hogy az én tanításom azt teszi, hogy Magyarország szent koronájával az ausztriai dynastia tetszése szerint dobálózhatik.*

És még egyet előre kell bocsátanom. Ferdinándy úr több izben szükségesnek látja velem szemben bizonyitani, hogy az 1900:24. t.-cz. most már törvényerővel bir, s annak rendelkezései irányadók, s hogy ott hiteles magyarázata foglaltatik az 1723-iki öröklési törvényeknek, s az bizonyos kérdéseket tételesen eldöntött. Az igen tisztelt tagtárs úr megtalálhatta volna többek között értekezésem 24. lapján, hogy a törvények erejéről, s a hiteles magyarázat jelentőségéről való ezen közkeletű véleményt osztom én is. De mindjárt hozzá teszem: «Ámde úgy hiszem, méltó és érdekes tárgya az objektiv tudományos vizsgálódásnak az, hogy a törvény e hiteles magyarázata logikailag és

* Ugyanott 5. l.

történelmileg mennyiben állja meg helyét és különösen, hogy azon felfogás és indokolás, a mely ezt a törvényhozási szabályalkotást megelőzte, mennyiben helyes.» Ámde úgy látszik, Ferdinándy úr ily jellegű tárgyalást megengedhetlennek, legalább is feleslegesnek tart. Azt mondja ugyanis: «Mindaz, a mit Jászi Viktor úr értekezésének III. fejezetében ezen törvény helyessége és Szilágyi Dezsőnek a törvényjavaslat tárgyalása közben felhozott érvei ellenében előad, megállhatott volna e törvény tárgyalása idejében és meghozatala előtt, de ma... jogi értékkel többé nem bir, a hiteles törvénymagyarázatot többé meg nem döntheti, szóval megkésett...» Úgy vélem, még a birói ügyviteli szabályok kommentálásánál is van történeti visszapillantásnak helye; és én tanulmányom czélját s jellegét a fentiekben eléggé körvonaloztam.

Ferdinándy úr arra nézve, hogy mit tartalmaznak az örökösödési törvények, vagyis hogy bennök van-e az egész szabályozás, vagy vannak-e utalások, először is velem szemben azt a tételt állapítja meg, hogy az 1723 : 1., 2. és 3. t.-czikkeket Magyarországon mindenkor úgy fogták fel, mint egy szerves, összefüggő törvényalkotási tényt. Hogy ma úgy fogják föl és 1867-ben is, azt szivesen concedálom. Hogy mindig úgy fogták volna föl, legalább is kétlem. Már Deák is abban a hires értekezésében, a mely a Budapesti Szemle 1865. évi I. füzetében jelent meg Lustkandl ellen, a mikor az értekezése végéhez függelékkép odanyomtat egy pár törvényszöveget, ezt így teszi: I. A sanctio pragmaticára vonatkozó 1723. évi t.-czikkek: Art 2. (közli a szöveget), Art 3. (közli a szöveget). Azután II. alatt: Ime az 1723. évi t.-czikkek rubrumai: és közli mind a 129 Art. rubrumát. Majd III. alatt közli a II. Decretum Præfatióját és az I. Articulust. Majd IV. alatt Leopold I. Decretumának Præfatióját és 1. és 2. Articulusát.

Tehát még Deák is szétválaszthatóknak tartotta a törvényczikkeket 1865-ben s a tulajdonképeni szabályozást a 2. és 3. t.-czikkben találta. De annál inkább tarthatták szétválaszthatóknak 1722-ben, a mikor csakugyan külön választva alkották is meg. Az 1. és 2, t.-czikk külön készült el, külön szövegeztetett s ezen szövegezésében fogadta el az 1722. év folyamán Károly, a ki aztán vissza is tért Bécsbe s az országgyűlés azután

folytatta működését, mely egész 1723-ba nyúlt, s melynek eredménye a 3—129. czikkek lettek, a melyek közül viszont nemcsak a 3-ik garancziális természetü, hanem a mindjárt következő többiek is azok.

De mindezektől eltekintve: mikor én az 1. t.-czikket a 2-iktól különválasztottam, mily alapon tettem azt? A törvényhozó szándékát s a törvények keletkezését vizsgálva. Hogy megállapíthassam, hogyan terveztetett a trónöröklési kérdések szabályozása 1722-ben; hogy akartak-e utalással élni, vagy úgy akarták, hogy mindent kifejezetten belevesznek, elmondanak a törvényben a mit szabályozni akarnak: e végből a rendek, a törvényalkotók tervét, szándékát vizsgáltam s a törvényszöveget ebből a szempontból; s jutottam arra az eredményre hogy ők az 1. Art.-ban, csakúgy mint a Præfatióban még nem akarnak szabályozni, ott még csak érzelemnyilvánítások vannak s elmondása annak, hogy a király szándékait hogyan értették, hogy fogták föl; és a tulajdonképeni szándékolt szabályozás a 2. t.-czikkben foglaltatik. Ettől a kérdéstől egészen különálló az, hogy az 1. t.-czikkben foglaltak, a mennyiben tartalmuk arra való, jogszabályt képeznek-e, a mi tételes jogi kérdés, de a lélektani s genetikai magyarázattal, mely más czélra szolgált, nem függ össze.

Ferdinándy úr már most e törvények tartalmát vizsgálván, többek közt azon eredményre jut, hogy az osztrák főherczegek nemcsak arra köteleztetnek a 2. t.-cz. 10. §-ában, hogy a koronázási diplomában az öröklési rendet Magyarországra nézve biztositsák, hanem Ausztriára is. Vagyis, hogy a magyar koronázáskor kiadott magyar koronázási diplomában azt is fogadja a magyar király, hogy Ausztriában föntartja azt az 1722-ben érvényes trónöröklési rendet. Én nem akarom ezen fölfogást, mely különben összefügg Ferdinándy úrnak általánosabb constructiójával, hogy a magyar törvényben az osztrák uralkodót is kötelező szabályok foglaltatnak, — nem akarom mondom ezen fölfogást oly módon támadni, a mely nálunk igen kedvelt, hogy t. i. a magunk szempontjából nézzük s azt kérdezzük: mit szólnánk mi hozzá, ha a magyar királynak vagy Magyarországnak osztrák törvényekben való lekötelezése is foglaltatnék! Nem hozom ezt föl, mert az, hogy

nekünk valami rosszul esik, még nem érv arra, hogy az csakugyan nincsen is meg. De felhozom azt, hogy ez a 10. §-ban nincsen benne és nem is követeltetik; a diplomákban nem is biztosíttatik. És így vagy nem tettek eleget 1723 óta az 1723-iki törvény ily fundamentális rendelkezésének soha a trónralépő successorok, nem kivánta meg soha az országgyűlés és így a törvénytelenségek egész sorozata volt idáig a successiók sorozata vagy az a kötelezés nincs is benne az 1723 : 2. t.-czikkben. Én ez utóbbit hiszem.

Ferdinándy úr továbbá úgy adja elő, mintha én azt mondtam volna, hogy az 1723-iki örökösödési törvények az ausztriai trónöröklési szabályokat egyáltalában át nem vennék, hanem csak utalásokkal teszik magukévá.[1] Ilyet én soha sem mondottam; hiszen mindenki elolvashatja a három főág sorrendi megállapítását a törvényben; én csak azt mondtam, hogy azon kivül, a mit a törvény maga megállapit, a mely szintén azonos az osztrák szabály tartalmával, még a primogenituræ ordo tekintetében az osztrákra utal, azt veszi át úgy a mint az akkor megállapítva volt. Úgy hogy a kérdés teljes élességében föl-állítva az: mindent elmond a magyar törvény a maga öröklési szabályozásában, avagy szabályoz úgy is, hogy utal az osztrák rendre s azt úgy veszi át? Szilágyi egész határozottan az első álláspонton volt s ezt igyekeztem én csekély erőmmel czáfolni; és egyik érvem az volt, hogy oly öröklési szabály, a melyet mindannyian annak tartunk, a férfiak elsőbbsége ugyanazon főágban nincs is a magyar szabályozásban benne, már pedig ha ők akkor nem utalással, hanem teljes szöveggel akartak volna szabályozni, belevették volna a 2. t.-czikkbe, a hol a rendek szabályozni akartak. Az 1. t.-czikkben van ilyesvalami, bár kimutattam, hogy nem az egész kérdés, említve, de erre azt mondtam, itt az 1. t.-czikkben a rendek szándéka nem volt a szabályozás. Most Ferdinándy nekem mégis azt imputálja, mintha szerintem az 1. t.-czikket nem lehetne a 2-ik magyarázatára felhasználni.[2] Azt hiszem mindenki megérti, hogy különbség van a törvényhozó szándékának kutatása és a tör-

[1] Id. m. 15. l.
[2] 18. l.

vényhozói alkotás objectiv jogi erejének minősítése közt. És ha Ferdinándy úr, a mint mondja, e tekintetben Polnerrel tart, úgy velem is tart, mert Polner is abban, hogy az 1. t-czikkben nem akartak szabályozni, velem egyetértett.

De hát én azt mondtam, hogy nemcsak hogy a 2. t.-czikkben — a hol helyt kellene foglalni — nincs a férfiak elsőbbsége megállapítva, hanem az 1. t.-czikkben is a mi van, hiányos és belőle a ma elfogadott jogot levezetni nem lehet.

E helyet én máskép fordítottam, mint a Márkus-féle törvénykiadásban Tóth Lőrincz, a kinek fordítását Polner helyesli. De a fordítás különbözősége mellett is ugyanaz az értelem jön ki. Akár azt mondjuk, hogy: ugyanazon ág ízeinek egyenlősége esetén a férfiak előjogának tekintetbe vételével, a mint Polner mondja,* akár hogy az ízek egyenlősége esetén ugyanazon ágban levő férfiak előjogának figyelembevételével, a mint én fordítom, az értelem mindkettőben ugyanaz. Hogy t. i. az elsőszülöttségi elvet csak az ízek egyenlősége esetén töri át a férfiak elsőbbsége, máskülönben a nemre való tekintet nélkül érvényesül, a mi a mai, érvényesnek tekintett joggal, hogy t. i. egy nőágon (s ezzel együtt egy agnation) belül a férfiak megelőzik a nőket, merőben ellenkezik. Hogy Polner következtetése, miszerint ezt 1722-ben igy is akarták a rendek, meg nem állhat, föntebb igyekeztem bizonyitani. Azonban Ferdinandy azt mondja, egyikünknek sincs igazunk, tessék tovább olvasni, ez a hely mindjárt a következő §. első mondatával megmagyaráztatik. Ita, ut ille, vel masculus ejusdem hæres, qui vel quæ præmissorum augustæ domus Austriacæ regnorum etc. hæres... existet... etiam pro infallibili rege Hungariæ... habeatur etc.

Erre nézve az a válaszom, hogy először is ez az ita egyáltalában nem a fiági elsőbbség illusztrálását vezeti be, hanem az unióra, a fejedelmi személy ugyanazonosságának megállapítására következtet. Mind az előbocsátottak úgy történjenek, hogy — ita, ut — a ki az osztrák ház azon országainak örököse, etiam pro infallibili rege Hungariæ habeatur. Erre vonatkozik az ita.

* Tóth L. ugyanazon ág fokozatának egyenlőségét említi, a minek alig van értelme.

Hogy ott illa, vel masculus ejusdem hæres említtetik, a miből Ferdynandy az egész fiági mai elsőbbségét kihozni akarja, az egyáltalán nem mond többet, mint a mi a habitaque in graduum æqualitate stb. kitételben is benne van. Sőt egyáltalában nem is kimerítő. Mert lehet, hogy az illának nincs is masculus hæres-e, hanem újra egy illa következik utána. Viszont masculus hæres a fenti habitaque etc. alapján is előáll, ha egyenlő ízben rokon a trónbirtokossal, mint a lányok. Ennélfogva ez mitsem magyaráz. De azt mondja Ferdinandy, itt linea alatt főág, nem ág értendő. Nem tudom ugyan, hogy miből következteti ezt, de hagyján. Legyen úgy. Akkor sem kapja meg a habitaque etc. helyből a mai jogi állapot — általa óhajtott — értelmét. Mert ez esetben mit mond az a hely? Akár az én, akár a Polner fordítását vegye — harmadikat Ferdinandy sem ad — azt jelentené, hogy ugyanazon főágban az ízek egyenlősége esetén illeti a férfiakat az elsőbbség. Hogy ez hogyan jelenti a mai jogi felfogást, azt átlátni nem birom.

Ennélfogva nem tartható fön Ferdinandy úrnak azon álláspontja, a melyről pedig engem támadott, hogy a magyar törvényben explicite minden öröklési szabály benne van; mert ime egyik igen lényegest belőle kihozni evidenter nem lehet; eltekintve attól a sok lehető kontroversiától, a melyet belőle megoldani nem lehetne.

Ámde Ferdinándy úr később maga is föladja ezt az elvét, mikor kénytelen bevallani, hogy az Archidux minőség mibenléte nem lévén nálunk szabályozva, ez «azt eredményezte, hogy oly szabályok is belejátszanak a magyar trónöröklési rendbe, a melyek a magyar jognak nem forrásai.» Majd: «De ha az ország a personalis uniót megbontani nem akarja, ezekkel a szabályokkal (a melyekre a törvény mint 1723 előtt fenállókra ha nem is egyenesen, de mégis valamely módon utal (!) kénytelen számolni. Nem azért, mintha ezen kérdésben kötve volna a családi szabályokhoz, hanem azért, mert csakis így tarthatja fenn a personalis uniót. Ilyenkor tehát, a midőn kérdés merül föl az iránt, vajjon valaki a három király nőági leszármazói közül ausztriai főherczegnek tekintendő-e vagy nem, az ország törvénymagyarázó törvényt kénytelen alkotni, a mely a kérdést úgy dönti el, mint a hogy azt a családi sza-

bályok megállapítják.» Ilyen hosszu idézetet közlök Ferdinándy úr conclusióiból, hogy világosan lássék, mily eredményekre kénytelen ő is jutni az ellenem szórt anathemák után. Tehát mégis belejátszik egy idegen jog. Az ország «számolni kénytelen» egy idegen joggal, sőt kénytelen adott esetben oly «magyarázó törvényt hozni,» a mely a családi törvénynyel egyező legyen.

Én ugyan nem tudom, hogy hogyan lehet magyarázó törvényt hozni ott, a hol nincsen mit magyarázni, mert nincs jogszabály. Ferdinándy szerint pedig arra, hogy minálunk ki tekintessék főherczegnek, nincs jogszabály, tehát nem is tudom mit lehessen adott esetben magyarázni. De tovább megyek. Ha igaz az, hogy az Archidux egy kellék és ha igaz az, hogy a mi jogunkban az nincs is szabályozva, hogy hát ki tekintessék Archiduxnak, s ha végre igaz az, hogy minálunk csak a mi jogunk szabályozása érvényesülhet s azonkivül semmi más, akkor kérdem, idáig miféle jogalapon töltötték be 1740 óta előforduló trónöröködések esetében a trónt?

Ha arra nézve nálunk érvényes szabály nem volna, minden trónüresedésnél meg kellett volna akadnunk. Mert hiszen csak valamely szabály alapján áll az, hogy Mária Terézia főherczegnő volt, hogy József, Lipót, Ferencz, Ferdinánd és Ferencz József főherczegek voltak. Miután pedig ez uralkodók törvényesen léptek trónra Magyarországon, érvényes itt az a szabály is, a melynek alkalmazása szerint ők főherczegek. És ha ez a szabály a magyar jogban nincs, hát hol van? Ferdinándynak vagy azt kell mondani, hogy expressis verbis a magyar jogban van valahol szabályozva ki a főherczeg; de ő maga mondja, hogy nincs. Vagy azt kell elismerni, hogy a magyar jog e minőséget idegen jogból átveszi s a szerint itéli meg; ezt azonban Ferdinándy tagadja. Akkor nem maradna más hátra, minthogy az 1722-iki törvényeket oly tökéletlen alkotásoknak jelentse ki, melyek alapján succedálni törvényesen nem lehet.

És Ferdinándy kénytelen föltenni az 1722-iki országgyűlésről, hogy odaállított egy kelléket a trónrakövetkezendőben, a mely alatt, hogy mit ért, maga sem tudta. Mert ha a törvényhozó egy szabályozást végez és ezt természetesen szavakkal teszik, azoknak a szavaknak értelmét, tehát, hogy mit

akart a törvényhozó ott kifejezni, onnét vesszük s magyarázzuk, a mely köréből az értelmi világnak valók. A szavak nagy tömege a közönséges mindennapi élet közismert jelenségeit jelenti s igy a rendes szóhasználat szerint értetik. A különösebb, u. n. szakszerü kifejezések, vagyis a nem mindennapi élet és tudás körében előforduló, hanem a megismerésre külön velefoglalkozást igénylő viszonyokat és jelenségeket kifejező szavakat ezen viszonyok ismeretéből merítjük. Végül ha jogi jelentőségü szavakat használ a törvényhozó, akkor bizonyos, hogy ha maga nem definiálta külön azon kifejezést, azt érti alatta, a mit azon jogi kifejezés rendes használatában alatta értenek, a mit azon jogi műszó rendesen kifejez; ott keresendő értelme, a honnan vétetett; vagyis értelme megállapítása végett épúgy felkeressük azt a jogvidéket, melyből vétetett, mint ha a halászati törvényben egy halfaj nevét olvassuk, az állattan terminologiájából igyekszünk annak értelmét megtudni s azt a törvényt a szerint alkalmazni. Ennélfogva ha egy magyar törvény azt mondja, hogy ilyen és ilyen joghatály előállására szükséges, hogy az illető osztrák főherczeg legyen és semmi egyebet nem említ a főherczegről, akkor minden logikus jogalkalmazás adott esetben azt fogja vizsgálni: osztrák főherczeg-e az illető vagy nem? És mi szerint fogja vizsgálni? A hármas könyvben fogja keresni az osztrák főherczeg minősitési szabályait? És ha sem ott, sem az egész magyar törvénytárban nem találja meg, a minthogy ott nincsenek a spanyol grandok sem minősítve, pedig az is egy létező jogi status vagy a bibornokság, a mi mind lehetne valamire kellék, vajjon alkalmazhatlannak fogja-e a törvényt mondani; vajjon tökéletlenül megalkotottnak? Vajjon mondható-e, hogy mielőtt e törvényszabályt alkalmazzuk, hozzunk törvényt arra, hogy ki az osztrák főherczeg. Hiszen csak világos, hogy a mikor a törvény osztrák főherczegi minőséget követelt és erre semmi egyebet nem mondott, azt akarta, hogy az osztrák főherczegi minőség megállapítására hivatott jogrend szerint ilyennek minősülőt tekintsük mi is annak. Vagyis nem akart házi használatra maga osztrák főherczegi minőséget gyártani, a minthogy bármennyire hatalmasnak is szeressük látni magyar hazánkat, azt nem igen lehetne helyesen kivánni, hogy mi állapitsuk

meg, ki legyen az osztrák főherczeg; mi megállapithatjuk a magyar kir. herczegi minőséget.

Akár uralkodót ért alatta, akár családtagot, mikor a saját maga által felállított kellékeken felül — hogy ilyen és ilyen származású legyen, pláne ellenfeleim szerint, hogy törvényes születésű legyen — még azt is odaállítja, hogy osztrák főherczeg legyen, bizonyos, hogy egy tőle idegen minőség meglétét kivánta, mert különben nem oly nevet mondott volna, melyről tudta, hogy nem az ő szabályozási körébe tartozó minőséget jelent. És hogy mindez így van, ezt mindjárt a másik kellékkel bizonyítom, a róm. katholikussal. Meg van-e mondva e törvényben, vagy valahol a magyar törvénytárban vagy jogban, hogy ki a római katholikus, mily kellékek kivántatnak ahhoz, hogy valaki római katholikus legyen? Nincs. És valjon e tekintetben is pótlásra szorul a törvényünk? Itt is ott is idegen jog által megállapított minőséget említ törvényünk, a mely minőség idegen jog szerint itélendő meg. Csak a megitélést végezzük mi, az országgyűlés, a mint már kifejtettem: tehát nem magyarázó törvényt kell hozni ad hoc, hanem a jól értelmezett törvényt alkalmazni. Különben megvallom, hogy Ferdinandy úr felfogásával e kérdésben nem igen tudok tisztába jönni. Ő egyrészt azt tartja, a mint fentebb mondottam, hogy «a törvény azt, hogy kik tekintendők ausztriai főherczegeknek, meg nem határozta, az a törvény egyik lényeges hiánya»[1] később ugyancsak azt mondja: «Az 1723. évi törvények tehát ebben az egy kérdésben, t. i. abban, hogy minő származási feltételek azok, a melyeknek meg kell felelni, hogy valaki ausztriai főherczegnek legyen tekinthető, nem rendelkezik, azaz nem magyarázza meg, kiket ért ausztriai főherczegek alatt».[2] És mégis ugyanazon a lapon, mindjárt a következő kikezdésben azt mondja «... hiszen az 1723. évi 2. t.-cz. az ausztriai főherczegek alatt nemcsak a czimet viselőket, hanem az ausztriai ház mindazon leszármazóit érti, a kik törvényes és egyenrangú házasságból származnak». Én tehát kénytelen vagyok vitatkozásomat alternative folytatni. Ha Ferdinándy úr azt véli az

[1] 22. l.
[2] 25. l.

1723. t.-cz. e részben való tartalmáról, a mit először előad, akkor vele szemben a fentebb előadottakat hozom fel. Ha pedig ez utóbbi vélemény az ő igazi véleménye, akkor csak azt kell kérdeznem, hogy mi alapon mondhatja, hogy 1723-ban az egyenragú házasságot is megkivánta a törvény, ha csak a házi szabályozásra való utalást nem lát ezen szabályozásban, a mikor pedig örömmel üdvözlöm az én álláspontomon.

VII.

Végre, nagyon hosszura nyúlt válaszomra való tekintettel egészen röviden reflektálok azokra, miket Schiller t. tagtársunk az egyenrangú házasság követelménye tekintetében velem szemben fölhoz. Ő azt tartja, hogy a fejedelmi személyekkel való egyenragú házasság követelménye a házi Observanzon nyugodott. Az egyenjogú házasságoknak félbe nem szakított sorozata igazolja ez Observanzot, mondja Schiller is Szilágyi Dezsővel. Én első értekezésemben is hangsulyoztam, hogy Missheirath a Welser Filippina esetétől eltekintve 1723-ig az osztrák házban nem volt: azonban e tényből különböző következtetést vonunk le. Én úgy vélem, hogy épen ez a körülmény, hogy magas állásuk, a velök járó nagy öntudat és büszkeség és valószinüleg az irányukban jelentkező szolgálatkészség miatt is ily házasságok kötésére nem is gondoltak, okozta, hogy jogi jelentőségű szabály, igazán Observanz erre nézve nálok nem is fejlődött 1723 ig.*

Bizonyos vonatkozásban egyforma cselekedetek hosszú sora magában véve még nem jelent szokásjogot. Figyelembe veendő, hogy jogszabály akkor áll elő e cselekedetek hosszú sorából, mikor az ellenkező cselekvés lehetősége vagy megengedhetősége kérdés tárgyává tétetik. És a mikor Welser Filippina esetében a császári teljhatalommal történt konkrét rendezésre mutattam rá, a melylyel a gyermekek főherczegi

* Mátyás esetét, a ki concubinájának feleségül vételével fenyegetőzött Rudolffal szemben, nem kell komolyan venni. L. Turba: Geschichte des Tronfolgerechts in allen Habsburgischen Ländern etc. 1903. 184. lap.

mivolta kizáratott, akkor épen ezzel vélem bizonyíthatni, hogy nem jogszabály alkalmazás történt akkor, nem Observanzban foglalt addig is érvényes fenálló jog alkalmazása, hanem a császár lex specialis-t hozott, a mire, ha Observanzot tud, szükség nincs, vagy legalább erre az Observanzra, mint jogalapra, hivatkozás történik. Ujra ismétlem, nem a magas rendi öntudatot és exclusivitási hajlam meglételét vonom én kétségbe a Habsburgoknál, a mely lelki tényezők mindenesetre fő tényezői voltak ily, akár tételes, akár szokásbeli jogalkotásnak: ellenkezőleg, épen a túlmagas állás és öntudat nem juttatott alkalmat ily jog kifejlődésére. Mert újra hangsulyozom, a míg az általánosan követettel szemben való, ellenkező eljárás vagy annak lehetőségének elég erős képzete fel nem merül, addig ott jog kialakulásáról szólni nem lehet. Tegyük fel, hogy egy társadalom keretében incestus soha elő nem fordult volna, az emberek előfordulásának lehetőségére komolyan nem is gondoltak: valjon lehetne-e azt mondani abban a társadalomban egy adott időpontban először vettetvén föl e kérdés avagy követtetvén el e tett, hogy az jogilag tilos, mert évszázadok óta szokásjogi tétel annak tilos volta?

De végre az ily jellegű, tehát fejedelmi személyekkel kötendő egyenrangú házasság Observanza ellen nyomatékos érv az, hogy tételes intézkedések igen sűrüen találhatók a successio születési előföltételei tekintetében; s ott mindenütt a legitimum matrimoniumból való származás kivántatik meg. Mit tesz ez? Hogyan értsük ezt? Csak úgy, hogy itt szabályt hoztak arra, a mire szükség volt, a minek előfordultára gondoltak, hogy a főherczeg uraknak illegitim gyermekei is lehetnek, s ezeket ki kellett zárni az öröklésből. De azt, hogy minő *házasságok* köttessenek a főherczegek által, azt jogilag szabályozni szükségesnek nem tartották.

Én szivesen concedálom, hogy ha fölvettetik elöttök a kérdés: akarjátok-e, szivesen látjátok-e, hogy egy főherczeg a hoher Adelhez nem tartozó nővel kössön házasságot, akarjátok-e, hogy az ily házasságból születő gyermek főherczegi successor legyen, a leghatározottabban nemmel felelnek, s ha kell szabályilag is kizárják. De ez még nem jelenti azt, hogy ily szabály csakugyan létre jött köztök, hogy ily érzület maga,

mely azonban föl nem ébresztetett, munkássá nem válhatott, tehát egy hypothetikus esetben egyéb karakterökből következtethető érzület és magataıtás már Observanzot, jogot létesítene.

De föltéve — bár meg nem engedve — hogy ily értelmű egyenjogusági szabály már meg volt 1722-ben, valjon hihető-e, hogy ezt a magyar rendek így ismerték, tehát implicite a törvénybe is belevették. Mert ez a döntő kérdés, ezen nyugodott Szilágyi Dezső törvénymagyarázata. Ő ugyanis kizárt minden utalást, a mint azt utána Polner és Ferdinándy is teszik, és úgy magyarázta meg, hogy mégis az egyenrangú házasság követelménye magyar jog, benne van az 1723-iki törvényben, hogy azt mondta: azzal, hogy a rendek Archiduxot mondtak, s tettek oda kellék gyanánt, csak azon kellékeket akarták összefoglalni, a melyek akkor az Archiduxra fenállottak, s a helyett hogy azokat elsorolják, mondottak Archiduxot. Már most az ily felfogás csak akkor nem jelent hivatkozást más jogra — bár így is veszedelmesen hasonlít hozzá — ha a törvényhozó öntudatosan, ismerve s tudva mindazt, a mit az Archidux minőség előföltételez, írta oda azt a szót épen azon általa tudott és akart kellékek megjelölésére. Ámde azt, hogy ezen, az egykorú iróknál is általában vitás, bizonytalan, szerintem a mai mértékben akkor az osztrák házra fen sem álló egyenrangusági szabályt az akkori rendek épen a mai elismert mértékben, a hoher Adel s a házassági egyenranguság körének épen a bécsi Bundes és Schlussakta rendezéseivel is teljesen egyértelmű conceptiójában fogták volna fel, elképzelni nehezen tudom, hinni meg egyáltalában nem.

A mi egyéb, Schiller által felhozott s a Privatfürstenrecht körébe tartozó kérdéseket illet, talán alkalmam lesz másutt azokra reflektálni; jelen alkalommal nem akarok az igen tisztelt Jogászegylet amúgy is túlontúl igénybe vett türelmével egészen visszaélni. *(Hosszan tartó lelkes éljenzés és taps.)*

Dr. Polner Ödön:

Jászi tagtársunk csak részleteiben felolvasott értekezésének csupán ama pontjaira kivánok egy-két igen rövid megjegyzést tenni, a melyekben leginkább polemizált velem. Ezeknek egyike vonatkozott ama kérdésre, hogy a legitimos romano-catholicos successores leszármazót jelent-e, vagy jogutódot? Valóban magam is elég helyet találtam a HK.-ben, törvényeinkben és egyéb iratokban, a melyekben a successor szó, különösen a legitimussal kapcsolatban jogutódot jelent; s ezt a jelentőségét felolvasásomban is elismertem. De azt hiszem mégis, annak a kérdésnek eldöntésére, mily értelemben használta az 1723 : 2. t.-cz. 7. §-a, inkább döntő az, hogy mily értelemben van használva az 1723 : 1. és 2. t.-cz. egyéb helyein, mintsem az, hogy mily értelemben van használva más iratokban. Itt pedig több helyen értelme synonym a hæres-szel. Különben, hasonlóan mint Jászi tette ama védekezésében, hogy successor Austriæ Archidux nem okvetetlenül az uralomban való utódlást, hanem a családi állásban, rangban való következést jelenti, mondhatom én is, hogy a successort részemről nemcsak leszármazónak értelmeztem, hanem értekezésem 6 lapján általában utódnak, örökösnek, utánkövetkezőnek, maradéknak.

Ezzel kapcsolatban emlitem meg, hogy ha Jászi barátom azt mondja, hogy a successor Austriæ Archidux az osztrák főherczegi uralomban való utódlást jelenti, ezt még el tudnám fogadni. De semmikép sem fogadhatom el azt a magyarázatot, hogy utód a családi állásban, czímben, rangban. A családi állásban, czímben, rangban — ha ezek a családnak nemcsak mindig egy tagját illetik, nem lehet utódlás. Utódlásról csak ott lehet szó, a hol azt a jogot, a melyben valaki utód, az előd már megszünt birni. De az osztrák főherczegi családi állást,

czímet, rangot a születéssel nyerik el az illetők már akkor, mikor még azok, a kik elődjeiknek volnának mondhatók, szintén birják e dolgokat. Ezért a főherczegi családi állásban, czímben, rangban nincs utódlás. Annak birásáról lehet szólni, de utódlásáról nem.

Másik észrevételem arra vonatkozik, a mit Jászi tisztelt barátom a magyar trón várományossága tekintetében előadásomra felhozott.

A várományos szót ott nem mint terminus technicust használtam, hanem csak mint oly kifejezést, a mely jelenti azoknak a körét, a kik a magyar trón utódai lehetnek. Hogy ily értelemben tette az 1723 : 2. t.-cz. Károly, József és Lipót leszármazót a magyar trón várományosaivá, mutatják már e szavak is: jus hæreditarium succedendi transferunt in Sexum Fœmineum, et quidem stb. A Sexus Fœmineus nem lehet utódja a trónnak; a Sexus Fœmineus a személyeknek mindenesetre többségét jelenti. Az csak várományosokat jelenthet s nem a mindenkori trónutódokat. Hogy ezek a várományosok három csoportba osztva, mint Károly, József és Lipót leszármazói egymásután tétetnek azokká, az a dolgon, azt hiszem, nem változtat.

De nem érv ez ellen a magyarázat ellen a 10. §-nak az a hivatkozása sem: prævio modo declaratos hæredes et successores. Hisz én is elismertem, hogy a successorok közül az, a ki primogenitura szerint következik, az 1723 : 2. t.-cz. szerinti várományosok közül való s így az, a ki a 10. §. szerint a hitlevélbeli biztosításra köteleztetik, mindenképen prævio modo declaratus hæres et successor.

Ez után még csak azt akarom megjegyezni, hogy ha az az állításom, hogy a Jászi-féle tan bizonyos mértékig veszélyes, soknak látszik, módosíthatom úgy is, hogy ha nem veszélyes, legalább is aggályos. Elismerem én, hogy az ő felfogása mellett is jogilag teljesen megállapítható a magyar állam függetlensége. De vajjon politikai szempontból előnyös-e ránk nézve az, ha az osztrák állam trónkövetkezési rendjét ott megváltoztatják, s ez Magyarországra minden további megkérdezésünk és hozzájárulásunk nélkül, habár saját törvényünk alapján, kötelezővé válik. Én azt hiszem: nem!

Szerettem volna még Ferdinándy collegám multkori elő-adásának két részletére válaszolni, de az idő előrehaladottsága következtében ettől elállok, fentartván magamnak azt, hogy más helyen és más alkalommal úgy az ő, mint Jászi barátom felolvasására megtegyem tüzetesebb észrevételeimet.

Dr. Schiller Bódog:

Tisztelt teljes-ülés!

Ebben az előrehaladott időben csak egy pár megjegyzéssel fogom fárasztani a tisztelt teljes ülést.

Jászi tanár úrral szemben mindenekelőtt konstatálom azt, hogy őszintén tisztelt ellenfelem egyáltalában nem foglalkozott azzal az érvvel, a melyet ellenében Polner tagtárs úr, meg én felhoztunk: hogy az «eorundemque» nem vonatkozik azokra, a kikre Jászi tanár úr vonatkoztatja, a három császár- és királyra, hanem a descendentesre. Ebbeli fejtegetéseink pedig meggyőzték Móricz tagtárs urat is, a ki az imént kijelentette, hogy az «eorundemque» értelmét illetőleg a mi magyarázatunkhoz csatlakozik Jászival szemben. Tehát ebben a döntő fontosságú kérdésben az ellentáborból magából akadt támogatónk. Mert az valóban döntő fontosságú mozzanata, saliens punctuma ennek a vitának. Ha «eorundemque» nem utal a három császár és királyra, hanem ezeknek legközelebbi leszármazóira, úgy okvetlenül kell, hogy a többi öröklésre jogosultak, a descendentes leszármazói is magában a törvényben kifejezetten mint leszármazók jelöltessenek meg, tehát okvetlenül kell, hogy a «successor» szó leszármazót jelentsen. Ugyanis, ha a «successores» csakugyan jogutódokat jelentene, az «Austriæ archiduces» szavakkal kapcsolatban az osztrák főherczegségben való jogutódokat, úgy a magyar trónon öröklésre jogosultak második csoportja, a descendentes utódjai egyáltalán csak jogutódjai, volnának a három császár és királynak és el volna ejtve reájuk nézve a vérrokonság követelménye, a vérségi öröklés eszméje, a mi tehát gyakorlatilag megszüntetné a nőági öröklésnek a három törzsre szorítottságát — a

Habsburg-család nőágának Ausztriában fennálló kétségtelen öröklési jogánál fogva, de sőt tért engedne a végrendeleti öröklésnek is az utolsó birtokos rendelkezése folytán! Érintettem ezt a Jogtudományi Közlönyben; és nem értem, miként siklott el e fölött Jászi tanár úr figyelme. S a mikor ilyen következésekre visz a «successor» szónak jogutód értelme, annak bebizonyítására, hogy «successores» itt leszármazókat jelent, tökéletesen elég volt kimutatnunk azt, hogy ez a szó leszármazót *is* szokott jelenteni, mert azt jelenti a pragmatica sanctiónak egyéb helyein és sok, sok egyebütt; — nyugodtan napirendre térhetünk tehát a felett, hogy Jászi tanár úr statisztikája szerint a «successor» szónak egyébként épen jogutód értelme a gyakoribb.

A mi immár az én «constructiómat», az öt leány kérdésének ajánlottam megoldását illeti, melyet Jászi tanár úr a maga szófűzéséhez és értelmezéséhez ragaszkodván, el nem fogadott s megdönteni igyekezett: röviden annak ujólagos jelzésére szorítkozhatom, hogy ez az én constructióm, az «Austriæ archiduces» kitételnek javasoltam értelmezése, kényszerűséggel következik abból, hogy a «legitimos . . . successores . . . Austriæ archiduces» szavak összefüggésére nézve Jászi tanár úr véleménye meg nem áll. Az «Austriæ archiduces» kitétel, ha nem vesszük a «successores» közelebbi meghatározójának, hanem külön, magában állónak tekintjük — és különállónak *kell* tekintenünk — semmi egyéb, miként ezt elismerte Polner tanár úr is, Ferdinándy tanár úr is, mint összefoglalása azoknak, a kikről a törvényben szó van, vagyis a kiket a törvény a trónöröklés jogával felruházott. Világos, hogy ezek az öröklésre jogosultak, *hét leánynak ága* (hét leányról beszélek, mert a három jogosított törzsben a pragmatica sanctió megalkotásakor hét leány volt és a törvény kifejezéseit első sorban éppen az 1723-iki állapottal kell összemérnünk), nem osztrák főherczegek a szónak agnatus értelmében. Kell, hogy Austriæ archiduces alatt értsük a Habsburg-családból származó cognatusokat, — hisz perplex dolog az az egész törvény, mely az öröklési jogot a leányágra, a cognatusokra akarja kiterjeszteni, ha mást, ha agnatusokat értünk az alatt a kifejezés alatt. Abban, hogy én egy időben — mint Jászi tanár úr mondja —

értek Austriæ archiduces alatt cognatusokat és agnatusokat, én nem találok semmi különöst, semmi meglepőt. Mert a cognatio magába foglalja az agnatiót is; a nagy cognatus osztrák háznak akármelyik tagja csak azon az alapon cognatusa az Austriaca domusnak, mivel tagja az osztrák cognatióba tartozó valamelyik agnatiónak: a Lotharingiai, a Wettin, a Braganza (-Coburg) stb. családnak. A Jogtudományi Közlönyben kifejtettem, hogy az «Austriæ archiduces» kitételnek ez a cognatusokat felölelő értelme tökéletesen megfelelt az osztrák család, illetve a német birodalomhoz tartozó örökös tartományai közjogi helyzetének. Jászi úr azt mondta erre, hogy ez jogászi transcendentalismus. Nem kivánok vitatkozni arról, vajjon 1723-iki törvényhozóink teljes tudatossággal használták-e az Austriæ arciduces szavakat ebben a szigorú hűbér-közjogi értelemben; nagyon tudatlanoknak semmi esetre sem szabad őket tekintenünk, volt módjukban informálódni s tanulni, — német fejedelmi családnak sarja, Keresztély Ágost szász herczeg volt akkor az esztergomi érsek, és talán a törvény előkészítésében való különös résztvételére tekintettel történt, hogy a törvényjavaslatot, mint tudjuk, az ő kedveért olvasták fel másodszor (a javaslat elfogadásánál az érsek nem volt jelen) a főrendek tábláján. De mondom, ezt nem óhajtom vitatni. Csak arra akarom felhívni a tisztelt Jogászegylet figyelmét, hogy az 1723-iki törvényhozók a jogászi transcendentalismus dicsőséges vádjától nem menekülnek meg akkor sem, ha Jászi tanár úr szófűzését s értelmezését fogadnók is el helyesnek. Mert ha az 1723: I. t.-cz. 7. §-ában — dato, sed non concesso — csakugyan az osztrák főherczegségben való jogutódokról volna is szó: a 10. §-ban, a mely «a fentebb [a magyar trónon] örökösökül és utódokul nyilvánított mindkétnemű osztrák főherczegeket» koronáztatásuk alkalmával az ország szabadságainak biztosítására kötelezi, az «archiduces Austriæ» kétségkívül *magában álló s magában magyarázandó kitétel,* a mint azt ma elismerte Jászi tanár úr is. És ugyancsak fennmarad annak szüksége, hogy a kitételt a Habsburg-családból leszármazó cognatusok gyüjtő nevének magyarázzuk, és egyúttal a «jogászi transcendentalismus» feltételezése az 1723 óta kiadott királyi hitlevelekre vonatkozólag, melyek a III. Károly-

tól, I. Józseftől és I. Lipóttól leszármazó «mindkétnemű osztrák főherczegeknek» — szóval cognatusoknak — magvaszakadása esetére tartják fen a magyar nemzet szabad királyválasztási jogát.

Még csak egy érdemleges észrevételére Jászi tanár úrnak kivánnék reflektálni. Tisztelt tagtársam azt mondotta, hogy a magam álláspontján is a *többi* agnatióra nézve (az agnatus osztrák uralkodó családon kivül) mint egyenjogusági kellékkel be kellene érnem a törvényes házassággal, mivel szerintem a törvény felállít két kelléket: a törvényes házasságot, a «legitimos» szóval, a cognatusokra általában és egy nagyobb kelléket, az egyenjogú házasságot, melyet én az «Austriæ archiduces» kitételben implikáltnak látok; ezzel látszik ellenmondásnak, úgymond Jászi úr, hogy pl. a Windischgrätz családra nézve addig, a mig a családnak valamelyik tagja trónra kerül, a maga egyenjogusági szabályainak érvényesülését követelem. Bocsánatot kérek, ebben semmi ellenmondás, semmi következetlenség nincs. Az Austriæ archidux, miként a multkor kifejtettem, itt in concreto Windischgrätz herczeget jelent; tehát egy Windischgrätz herczegnek gyermeke csak ugy lesz Austriæ archidux, ha igazán tagja a Windischgrätz herczegi családnak, azaz, ha a Windischgrätz család joga szerint egyenjogú házasságból született.

Dr. Jászi Viktor: Akkor mit jelent «legitimos?»

Dr. Schiller Bódog: «Legitimos», mint kifejtettem, a leszármazás mineműségének legvégső minimalis kelléke, a mely gyakorlativá válhatik azokra az uralkodó családokra nézve, a melyeknek joga semmi egyenjogusági szabályt nem ismer. Pl. ha majd az angol vagy az olasz királyi családból kerül utód a mi trónunkra.

Az egyenjogu házasságnak az osztrák családban 1723 előtt fenállott postulatuma kérdésében a mult alkalommal mondottakhoz Jászi úrnak mai válasza után sincs mit hozzátennem. Csak azt kivánom megjegyezni, hogy a germanisták a legnagyobb nyugalommal beszélnek Observansról azokban a családokban is, a melyekben az egyenjoguság kérdése soha actualissá nem vált.

Jászi tanár úrnak aggályai vannak, vajjon lehet-e ebbe a zavaros törvényünkbe beleplántálni mindazt, a mit én annak négy szavából levezethetni vélek. Ismétlem, tisztelt teljes ülés, nem akarok a tudatosság kérdésére kiterjeszkedni. Mindenképpen azonban, úgy vélem, helyesebb azt mondanunk Anonymussal: «Felix Hungaria, cui sunt dona data varia», örüljünk, hogy ez a homályosnak és zavarosnak hirdetett, ez a felületesen és hanyagul szerkesztett, alaptörvényünk a szerencse kedvezéséből ime mégis olyan, hogy a fenforgó nehéz complikált kérdéseket mind könnyű szerrel meg lehet oldani.

Dr. Ferdinandy Géza:

T. teljes-ülés!

Csak röviden néhány megjegyzést akarok tenni az előadó úrnak előadására.

A vita most főképen a körül forog, hogy a successor mit jelent, ebben a törvényben. Jászy tanár úr igen hosszadalmasan bizonyítgatta, hogy a successor előfordul ugyan az «örökös» értelmében, vagyis a vérszerinti leszármazó értelmében, de tulajdonképen, a hol præcise szólnak a mi törvényeink, ott mindenütt jogutódot jelent és nem vérszerinti leszármazót.

Dr. Jászi Viktor: Örököst!

Dr. Ferdinandy Géza: A mi a mi terminologiánkat illeti, az egyáltalában nem olyan megbizható, hogy bármilyen nagy anyagból is egész positive lehetne érveket meríteni valamely szó értelmére nézve. Így pl. csak egyet vegyünk. Ott van az 1867: XII. t.-cz., a mely szól azon közös-ügyekről, a melyek Magyarország és Ausztria között közösek, azután vegyük az 1868: XXX. t.-cz.-et, a mely megint szól közös-ügyekről, közös pénzügyminiszterről stb., t. i. azon közös-ügyekről és azon közös pénzügyminiszterről, a mely ügyek, illetőleg a mely pénzügyminiszter Magyarország és Horvát-Szlavon- és Dalmátországok között közösek. Hogy itt a közös szót nem egy és ugyanazon értelemben használták, az minden magyar ember előtt evidens. Pedig Pliverits épen ezt hozza fel érvül a horvát államiság mellett, mondván: hogy ugyanaz az ember — t. i. Csengery Antal — szerkesztette az egyik törvényt, a ki szerkesztette a másik törvényt, hogyan lehet tehát feltételezni azt, hogy ugyanazon ember a közös-ügyek kifejezést az egyik törvényben úgy értette, hogy az két állam közötti közö-sügy, a másikban pedig úgy

értette, hogy az nem két állam közötti közös-ügy, hanem az állam egészének egységes ügye.

Ha a magyar terminologia ilyen ma, hogy milyen lehetett az abban az időben, a mikor az 1723 : I. és II. t.-cz.-et alkották, azt hiszem, arról mindenki elég tiszta képet alkothat magának. Épen azért arra, hogy a successor szó itt csakis a trónutód vagyis a jogutódértelmében használtatott volna, — akár milyen nagy is az a joganyag, a melyben az ilyen értelemben használtatott — semmi következtetést vonni nem lehet; mert tudjuk, hogy nálunk bizony igen gyakran a kifejezéseket egész más értelemben használták, mint a hogy azokat a kifejezéseket rendesen használni szokták. De hiszen a successor szó épen olyan nagyon is határozatlan kifejezés volt a magyar jogban, hogy ezt hol ilyen, hol olyan értelemben használták és ha nem használták volna ezelőtt a successor szót egyenesen a vérszerinti leszármazó értelmében, honnan van az, hogy az 1723 ik évi törvény megalkotása óta valamennyi irodalmi munka, mely erről a kérdésről megjelent, vagy valamennyi fordítás, mely erről megjelent, mindegyik a successor szót nem a jogutód, hanem a vérszerinti utód értelmében adta vissza. Hiszen azoknak az embereknek is csak kellett tudniok a szónak értelmét abban a történelmi continuitásban, a mely történelmi continuitásban az 1723-ik évi törvényeknek értelmét folyton-folyvást fordították és magyarázgatták.

Még egy megjegyzést akarok tenni arra, a mire Jászi tanár úr concludált mai felolvasásában. Mai felolvasásában oda concludált, hogy a midőn a törvény megkivánja azt, hogy az illető trónörökös ausztriai főherczeg legyen, (akár uralkodó, akár pedig csak a czímben örökös, az azután itt mellékes kérdés), de hogy a törvény, a midőn megkivánja azt, hogy az illető ausztriai főherczeg legyen, ép úgy nem foglalja magában mindazokat a szabályokat, a melyek az ausztriai főherczegséghez megkivántatnak, mint a hogy nem foglalja magában azokat a szabályokat sem, a melyek a róm. kath. vallásra vonatkoznak. Tehát azt mondja, hogy az országgyűlésnek megmarad egészen a joga, hogy megitélje azt, hogy ki legitimus successor Ausztriában, vagy ki legitimus successor az ausztriai főherczegi minőségében és az országgyűlés ezt sza-

badon maga mérlegeli, maga állapitja meg, tekintet nélkül arra, hogy időközben jöttek-e létre az ausztriai uralkodó család házi szabályaiban olyan változások...

Dr. Jászi Viktor: Nem tekintet nélkül!

Dr. Ferdinandy Géza: Akkor visszavonom az egészet. mert én a mai előadásból azt véltem kivehetőnek, hogy ő feladja azt az álláspontot, hogy van mozgó eleme ennek a szabályozásnak. Akkor egész más irányban kell válaszolnom.

Azt mondja Jászy úr, hogy mozgó eleme van ennek a szabályozásnak? Megmaradt hát továbbra is a mellett, hogy a mint a családi szabályok módosulnak, változnak, a szerint módosul, változik a magyar trónörökösödési rend is, a menynyiben nem mindenki képes a trónöröklésre, a ki arra azelőtt képes volt, vagy a ki az 1723-iki szabályozás szerint képes volt. Ennek egész határozottan ellent mond az 1723 : I. t.-cz., mert ez egész határozottan azt mondja: secundum normam iam stabilitam primogenituræ ordine vagyis ez a törvény az Ausztriába már megállapított örökösödési rend szerint kivánja szabályozni a magyar trónra következési rendet és ezzel mintegy megköti az ausztriai házat abban, hogy oly szabályokat, a melyek 1723 előtt fenn nem állottak, be ne hozzon, a maga örökösödési rendjében ne változtasson, ne módosítson. Az 1723 : II. t.-cz. pedig az uralkodócsalád vagy a királyi ház összes tagjait, az ausztriai főherczegeket mind kötelezi arra, hogy ezen törvényt, vagyis az 1723 : II. t.-cz. és az itt szabályozott trónöröklési rendet meg fogja tartani, ebben pedig világosan benne van, hogy az 1723 előtt már megállapított, t. i. a Németországban és azon kívül fekvő országokban és tartományokban már megállapított örökösödési rend szerint fognak Magyarországon is a királyok következni.

Dr. Jászi Viktor: Hát 1888-ban nem lehetett volna az uralkodónak az egyenrangúságot elejteni, mint kivánalmat?

Dr. Ferdinandy Géza: 1888-ban még nem is volt az 1723. évi t.-cz. hitelesen és abban az értelemben megmagyarázva, hogy Austriæ archidux alatt azt kell érteni, a ki egyen-

rangú házasságból származik, csakis az 1900. évi XXIV. t.-cz. az, a mely hitelesen interpraetálja e tekintetben az 1723. évi törvényt, a mely hiteles interpraetatióval szemben azután minden visszamenő okoskodás feleslegessé válik. Addig lehetett vita a felett, hogy kell-e az ausztriai főherczegnek egyenrangú házasságból származnia, hanem az 1900 : XXIV. t.-cz. óta, a mely azt mondja, hogy ezen nyilatkozat, a mely beczikkelyeztetik, megfelel az 1723-ik évinek, többé ez vita tárgya nem lehet.

Dr. Jászi Viktor: T. teljes-ülés! Méltóztassanak megengedni, hogy egy — hogy úgy fejezzem ki magam — loyalitási nyilatkozatot tegyek, épen azért kérem szives türelmüket. Tudniillik én felolvasásomban igen terjedelmesen foglalkozom Ferdinandy t. tagtárs úr multkori előadásával, de az idő rövidsége miatt ez a vele való foglalkozásom itt felolvasásra nem került. Már most ő itt felszólalt és felszólalása abban a nyomtatványban meg fog jelenni, mint reflektálás az én egész terjedelmében lenyomatott értekezésemre, úgy hogy az azt a látszatot kelthetné fel akkor, hogy ő az összes általam ellenében felhozottakra csakis azokat találta előadhatóknak vagy ellenvethetőnek, a miket itt tényleg előadott. Abból nem fog az kitünni, hogy neki az általam ellene felhozottak zöméről tudomása sem volt. Azért óhajtom ezt itt kijelenteni, hogy ez is bele kerülvén abba a nyomtatványba, ez világossá váljék és így talán hallgatagon ne tételezze fel senki, hogy vagy nem talált ellenvetni valót vagy talán belenyugodott azokba, a miket én itt ő ellene felhoztam.

Elnök Vécsey Tamás: T. teljes-ülés! Akármilyen homályos legyen is az 1723-iki törvény szövege az bizonyos, hogy a magyar jogtudománynak olyan képviselői szólottak hozzá, a kiknek előadásaiból tanulságot fog meríteni a hazai közönség. Nem fogunk, nem szoktunk mi szavazattal állást foglalni egyik előadó mellett sem, ez az egyletre nézve mind nyilt kérdés és ezentúl is vitatható. Azt azonban engedjék meg nekem nagyon röviden megjegyezni, hogy a magyar nemzet a királyválasztási jogot nem adta fel minden időre, az csak fel van függesztve

addig, míg a trónöröklésre jogosúlt ágakból alkalmas egyének következhetnek a trónra. És miután a nemzetnek ezt a választásjogi fentartását sokkal kevesebben szokták emlegetni, mint az kivánatos volna, azért vagyok bátor én itt megjegyezni azt, hogy a trónra hivatottak körüli törvényes kifejezések magyarázatánál nekünk nemcsak jogilag, de politikailag sem fekszik érdekünkben, az ú. n. kiterjesztő magyarázat, hanem pusztán csak annyi a magyarázatból, a mennyi a trónra bocsátja azokat, a kik törvényes egyenrangú házasságból származtak, a kik igazán ausztriai főherczegek, és római katholikusok.

Különben mondom, mindezeket nyilt kérdéseknek tekintjük ezentúl is és én csak a Jogászegylet körül szerzett érdemeknek elismerését tolmácsolom, midőn a vitában résztvett tudós tagtársaknak az egylet nevében köszönetet nyilvánitok. *(Élénk éljenzés.)*

Az ülést bezárom.

Jogászegyleti Értekezések.

22. kötet.

191. **A biztositási magánvállalatokról szóló ttervezetről** folytatott vita. Előadó: *Dr. Gold Simon*. A vitában résztvettek: *Beck Hugó, Balog Arnold, Márkus Dezső, Roth Pál, Rózsa Vilmos, Huszár Kálmán, Neumann Ármin, Gold Simon.*

192. **Külföldi hatóságnál előterjesztett magánindítvány belföldi joghatálya.** Irta *Dr. Doleschall Alfréd. Dr. Edvi Illés Károly* és *Dr. Tolnai Antal* felszólalásával.

193. **A büntetés kimérése criminalpolitikai szempontból.** I. *Dr. Baumgarten Izidor* előadása.

194. **A magyar szerződési jog az Árpádok korában.** Irta *Dr. Illés József.*

195. **A magyar szerződési jog az Árpádok korában.** *Harmos Gábor* felszólalása *Dr. Illés József* előadásához.

23. kötet.

196. **Tervezet a Btk. módositásáról.** Irta *Dr. Reichard Zsigmond.*

197. **Észrevételek Dr. Reichard Zsigmond törvénytervezetére** *Dr. Várady Zsigmond.*

198. **A büntetés kimérése criminalpolitikai szempontból.** II. *Dr. Baumgarten Izidor* előadása.

199. **A birtok a polg. törvénykönyv tervezetében.** Irta *Dr. Zachár Gyula.*

200. **A feltételes elitélésről.** *Fayer László, Baumgarten Izidor, Gruber Lajos, Doleschall Alfréd, Neuschloss Tivadar*

24. kötet.

201. **A törvénytelen gyermekek jogállásáról.** *Dr. Sipőcz László* előadása. *Dr. Márkus Dezső, Dr. Várady Zsigmond* és *Szakolczay Árpád* felszólalásával

202. **Az orvosi beavatkozás jogáról és az orvos felelősségéről.** Irta *Dr. Schächter Miksa.*

203. **A feltételes elitélés kérdése és hazai viszonyaink.** Irta *Dr. Balás Elemér. Visontay Soma* felszólalásával és az előadó válaszával

204. **A jogi vizsgák reformja.** Irta *Dr. Székely Ferencz.*

205. **A polgari perrendtartás javaslata.** *Dr. Pap József, Dr. Fodor Ármin, Dr. Lévy Béla, Szilasi Adolf, Dr. Teller Miksa, Dr. König Vilmos.*

25. kötet.

206. **Pragmatica Sanctio és a házi törvények.** Irta *Dr. Jászi Viktor.*

207. **Sociologia és büntetőjog.** Irta *Vargha Ferencz.*

208. **A Pragmatika Sanctio és a házi törvények.** Irta *Dr. Polner Ödön.*

209. **A jogi vizsgák reformja,** Előadta és megirta *Dr. Kováts Gyula, Csorba Ferencz* felszólalásával.

A kik a füzeteket nem kapnák meg, reklamálhatják a Magyar Jogászegylet titkári hivatalánál (V., Szemere utcza 10 sz.)

26. kötet.

27. kötet.

A füzetek kaphatók Pfeifer könyvkereskedésében (IV., Kossuth Lajos-utcza).
A Magyar Jogászegylet tagjai a megjelenő füzeteket díjtalanul kapják.

A 12—25. kötetek kaphatók 45 koronáért. A pénz Dr. Vámossy Károly ügyvédhez, az egylet pénztárnokához, küldendő. (V., József-tér 5. sz.)

Az egyesület hivatalos helyisége: V. Szemere utcza 10. sz., az ügyvédi kamara helyiségében. Az egyesületet érdeklő minden küldemény erre a czímre intézendő.

Az egyesület t. tagjai sziveskedjenek czimük és lakásuk megváltoztatását a Magyar Jogászegylet titkári hivatalával (V, Szemere utcza 10 sz.) közölni.
